

SAVONIA

■ OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

TUKIVIITTOMA-DVD TOIMINTATERAPEUTEILLE

Vuorovaikutuksen edistämiseen tukiviittomia käyttävien
lapsiasiakkaiden kanssa

TEKIJÄ/T: Ella Kaikkonen
Essi Kosunen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma Toimintaterapian koulutusohjelma			
Työn tekijä(t) Ella Kaikkonen ja Essi Kosunen			
Työn nimi Tukiviittoma-DVD toimintaterapeuteille - vuorovaikutuksen edistämiseen tukiviittomia käyttävien lapsiasiakkaiden kanssa			
Päiväys	25.10.2015	Sivumäärä/Liitteet	35/4
Ohjaaja(t) Sirpa Siikonen			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Terameri OY			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö on kehittämistyö, jonka aiheena on tukiviittoma-DVD toimintaterapeuteille vuorovaikutuksen edistämiseen tukiviittomia tarvitsevien lapsiasiakkaiden kanssa. Työn tarkoituksena oli tehdä tukiviittoma-DVD toimintaterapeuteille, jotka työskentelevät tukiviittomia tarvitsevien lasten kanssa. Tavoitteena oli DVD:n avulla edistää lapsen ja toimintaterapeutin välistä vuorovaikutusta. Kehittämistyön tilaaja oli Terameri Oy, joka tarvitsi toimintaterapeuttiensa työn kehittämiseen tukiviittomia.</p> <p>Opinnäytetyö pohjautui asiakaslähtöisyydestä ja vuorovaikutuksen edistämisestä koottuun teorian tietoon. Teoriatiedon pohjalta koottiin DVD tukiviittomista. DVD suunniteltiin itse ja toteutettiin yhdessä editoijan kanssa. Editoijana toimi audiovisuaalisen viestinnän opiskelija Emmi Viisainen Ingmanin käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksesta. Aiheesta etsittiin laajasti teoriatietoa ja laadittiin löydetyn tiedon pohjalta raportti. Opinnäytetyön toteutuksessa huomioitiin tilaajan toiveet, jotta DVD:stä tulisi heidän tarpeiden mukainen. Opinnäytetyön toteutusvaiheessa huomioitiin eettinen näkökulma vuorovaikutuksen ja asiakaslähtöisyyden kautta. Valmis tuotos oli DVD, joka sisältää aihealueittain sanastoja lasten kanssa yleisimmin käytettävistä tukiviittomista.</p> <p>Valmis DVD tulee olemaan Terameri Oy:n toimintaterapeuttien työvälineenä edistämässä vuorovaikutusta tukiviittomia käyttävien lasten kanssa työskennellessä. Terameri Oy:llä on oikeus käyttää DVD:tä, mutta ei levitä sitä eteenpäin.</p> <p>Työn jatkotutkimusmahdollisuuksia on esimerkiksi käsitellä vuorovaikutuksen edistämistä aikuisten-neurologisten tukiviittomia tarvitsevien asiakkaiden näkökulmasta ja kehittää heidän tarpeisiinsa soveltuva viittomasanasto.</p>			
Avainsanat Vuorovaikutus, tukiviittomat, viittomat, puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio, lapset, toimintaterapia			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme of Occupational Therapy			
Author(s) Ella Kaikkonen and Essi Kosunen			
Title of Thesis Speech-supporting sign DVD for occupational therapists to enhance progressive interactions with children			
Date	25.10	Pages/Appendices	35/4
Supervisor(s) Sirpa Siikonen			
Client Organisation /Partners Terameri Oy			
<p>Abstract</p> <p>This thesis was a development project. The purpose of this project was to produce a speech-supporting sign DVD for occupational therapists. This DVD would help the interaction progress with children who need speech-supporting signs. The aim of this project was to advance interaction between the child and the occupational therapist. The employer of this project was Terameri Oy. Occupational therapists, the personnel of the companies, need this guide in order to enhance their work.</p> <p>The thesis was based on enhancing advancing client-centered interactions. The theory for the speech-supporting signs to DVD was created in cooperation with the editor. The editor was a student of audio visual communication Emmi Viisainen from Ingman College of Crafts and Design. The thesis was practical as the company had wishes to implement a speech-supporting sign DVD based on their individual needs. The authors took into consideration ethical values with regards to client-centered interactions. The finished work resulted in a DVD including a subject glossary of commonly used speech-supporting signs with children.</p> <p>This finished DVD is a tool that can be used to improve advance occupational therapists' daily communication with children who require speech-supporting signs. Terameri Oy has the rights to use the DVD, but not to distribute it. The original writers have the copyrights.</p> <p>It is possible to continue this development project by e.g. investigating how to by enhance interaction with adults who need speech-supporting signs and to develop glossary from their needs.</p>			
Keywords Interaction, Speech-supporting signs, signs, Augmentative and alternative communication (AAC), children, occupationaltherapy			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	TOIMIVAN VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS TOIMINTATERAPEUTIN JA TUETTUA KOMMUNIKAATIOTA KÄYTTÄVÄN LAPSEN VÄLILLÄ.....	6
2.1	Asiakaslähtöisyys lapsen ja toimintaterapeutin välisessä vuorovaikutuksessa	7
2.2	Kuorouden huomioiminen vuorovaikutuksessa	9
2.3	Viittomakieli ja viitottu puhe	10
2.4	Tukiviittomat ja niiden käyttö.....	11
3	KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN	13
3.1	Kehittämistyön tavoite, tarkoitus ja toimeksiantaja	14
3.2	Kehittämistyön ideointi, suunnittelu ja valitut tukiviittomat	14
4	TYÖN KÄYNNISTÄMINEN JA DVD:N TOTEUTUS	18
4.1	Käyttäjälähtöisyyden huomioiminen DVD:n toteutuksessa	21
4.2	Kehittämistyön arviointi, päättäminen ja tuotoksen käyttöönotto.....	22
5	POHDINTA.....	24
5.1	Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus	24
5.2	Kehittämistyön jatkotutkimus- ja kehittämisideat	26
5.3	Ammatillinen kasvu ja oppiminen	27
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT.....	30
	KUVALÄHTEET	33
	LIITE 1: TUKIVIITTOMA LISTA	34
	LIITE 2: PAPUNETIN LUPA KÄYTTÄÄ TYÖSSÄ HEIDÄN KUVIAAN	36
	LIITE 3 KUVAKÄSIKIRJOITUS	37
	LIITE 4: DVD:N SAATETEKSTI	38

1 JOHDANTO

Tukiviittomat ovat puheen tukena käytettäviä viittomia, jotka tukevat puheen ymmärtämistä ja tuottamista. Toimintaterapiassa voi käydä lapsia, jotka käyttävät oman kommunikointinsa tukena tukiviittomia. Aiemmasta viittomakielen ohjaajan koulutuksestamme saadun tiedon perusteella tukiviittomia käyttävillä lapsilla voi olla esimerkiksi kuulovamma, kuulonäkövamma, kielellinen erityisvaikeus, kehitysviive tai muuta vastaavaa. Ensimmäinen ja edelleen käytetyin puhetta tukeva ja korvaava kommunikointimenetelmä Suomessa ovat olleet viittomat (Huuhtanen 2011, 27). Yhtenä aiheena Suomen toimintaterapeuttiliiton arkikuntoutus 2015- päivillä oli kommunikointi kuuluu kaikille- puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät ja selkokieli toimintaterapiassa, mikä kuvastaa osaltaan aiheen ajankohtaisuutta.

Ajatus tähän työhön lähti aiemmasta koulutustaustastamme. Olemme molemmat aiemmalta koulutukseltamme viittomakielen ohjaajia ja koemme kommunikaation, vuorovaikutuksen ja ymmärretyksi tulemisen tärkeänä. Suomen Toimintaterapialiiton internetsivuilla yhteen kiteytettyyn lauseeseen on kuvattu toimintaterapian ydin: "Toimintaterapia on kuntoutusta, joka perustuu toiminnan terapeuttiin käyttöön sekä toimintaterapeutin ja asiakkaan väliseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen." (Suomen toimintaterapeuttiliitto 2012). Edellä mainitussa lauseessa mainitaan kuinka tärkeä osa toimintaterapiaa on vuorovaikutus. Toimintaterapian perusajatus on että se koostuu terapeutin, toiminnan ja asiakkaan välisestä vuorovaikutuksesta (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2011, 100). Haluamme tuoda työllämme esiin toimintaterapeutin ja kommunikaatiohäiriöisen asiakkaan välisen vuorovaikutuksen merkityksen terapiasuhteessa.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä lasten kanssa työskentelevien toimintaterapeuttien käyttöön DVD:n tukiviittomista tukemaan tukiviittomakuvien tulkitsemista. Tavoitteena on oppaan avulla antaa tietoa tukiviittomista työssä oleville toimintaterapeuteille ja näin tukea heidän työtään sekä helpottaa vuorovaikutusta tuettua kommunikaatiota tarvitsevien lasten kanssa.

Yhteistyökumppanimme toimii Terameri Oy. Terameri tekee työtä lasten parissa, ja heillä on asiakkanaan lapsia, jotka käyttävät tukiviittomia kommunikointinsa tukena. Oppaan tavoitteena on tukea toimintaterapeutin ja asiakkaan välistä kommunikaatiota ja vuorovaikutusta. Oppaan avulla toimintaterapeutti voi itse opiskella viittomakuvien tulkitsemista ja niiden käyttöä. Opas toteutetaan DVD:n muodossa, koska kuvien tulkitseminen on helpompaa, kun siihen saa yhtäaikaan konkreettisen viittomisen mallin sekä kuvan kyseisestä viittomasta.

2 TOIMIVAN VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS TOIMINTATERAPEUTIN JA TUETTUA KOMMUNIKAA- TIOTA KÄYTTÄVÄN LAPSEN VÄLILLÄ

Lapsen kokemus kuulluksi tulemisesta on tärkeä ja koettuaan tulleen kuulluksi lapsi on valmis jatkaa vuorovaikutusta. Huomattuaan tulleen ymmärretyksi omine merkityksineen ja kommunikointitapoineen, lapsi rohkaistuu ja innostuu kokeilemaan ja keksimään uusia kommunikointi-ideoita. Lapsi innostuu osallistumaan vuorovaikutustilanteisiin paremmin, kun hän huomaa aikuisen olevan aidosti läsnä tilanteissa ja ymmärtävän lasta. (From & Koppinen 2012, 25.) Asiakkaan ja terapeutin välinen keskustelu ja kuuntelu on todettu merkitykselliseksi (Harra 2015, 28). Mikäli siis toimintaterapeutti ei ymmärrä lapsen antamia viestejä, lapsi ei koe tulleen ymmärretyksi. Tällöin vuorovaikutussuhde ei ehkä kehity ja terapian kokonaisvaltainen onnistuminen voi olla haastavaa.

Aikuisten, nuorten ja lasten elämän laatuun voidaan vaikuttaa vuorovaikutusta kehittämällä. Vuorovaikutuksen avulla voidaan rajattomasti kehittää ihmissuhteiden laatua kaikilla elämän osa-alueilla esimerkiksi työ-, koulu- ja yksityiselämässä. Vuorovaikutus on antamista ja saamista, se rakentuu tunteista, tahdosta, ajattelusta sekä toiminnasta. Viestintä ja kommunikaatio ovat taas merkityksellisen informaation välittämistä henkilöltä toiselle. Vuorovaikutukseen kuuluu oleellisesti sanallinen ja sanaton viestintä. (Kemppinen & Rouvinen-Kemppinen 1998, 1-2.)

Kahden vuorovaikutuksessa olevan ihmisen yhteisymmärryksen syntymistä parantaa kielen, itsellisuuden ja vuorovaikutteisen viestinnän ymmärtäminen. Yksilöiden taustat, kulttuuriympäristö ja kehitysvaiheet vaikuttavat siihen, miten hän minkäkin sanan merkityksen on sisäistänyt, vuorovaikutus onkin pääsääntöisesti merkityksien vaihtamista kahden ihmisen välillä. (From & Koppinen 2012, 26.) Asiakkaan käyttäessä kommunikointinsa tukena jotain tiettyä menetelmää, mielestämme toimintaterapeutin olisi tärkeää ymmärtää asiakastaan. Tästä syystä olisi hyödyllistä, että toimintaterapeutilla olisi tietoa eri vaihtoehtoisten kommunikointi menetelmien käytöstä.

Rouvinen-Kemppinen kirjoittaa vuorovaikutuksesta, että se on paitsi sitä, että tulee puhelimessa puhumisen lailla kuulluksi, myös sitä, että tulee aidosti kohdatuksi. Rouvinen-Kemppinen kirjoittaa myös että hyvä vuorovaikutus jättää molemmille vuorovaikutukseen osallistuvalla osapuolilla hyvän olon tunteen. (Rouvinen-Kemppinen 1998, 3.) Asiakkaan kohtaaminen, toimivan vuorovaikutuksen ja luottamuksen saaminen toimintaterapeutin työssä edellyttää aitoa kohtaamista asiakkaan kanssa. Olennainen osa terapiavuorovaikutusta on ei-sanallisen kommunikaation kuten kehonkielen, eleiden, tukiviittomien, kuvien ja tehtävämateriaalin käyttö puheen tukena ja sitä käytetään puhe- ja kielihäiriöisten lasten vuorovaikutuksessa. (Tykkyläinen 2011, 121.)

Toimintaterapeutin tulisi olla taitavampi keskustelukumppani ja puhetta tukevan kommunikointikeinoon käyttäjä kuin lapsen, jolla on kielellinen erityisvaikeus. Taitavaa keskustelukumppania on alettu pitää heikomman keskustelijan voimavarana, jolloin taitavampi johtaa keskustelua ja jakaa kommunikoinnista syntyvää painetta. Paremmiin puhetta tukevaa kommunikointikeinoa käyttävä esimerkillään kannustaa ja tukee heikompaan osallistuvaan keskusteluun ja vuorovaikutukseen. (Rautakoski, Tuovinen & Rajala 2007, 79.) Taitavampi keskustelukumppani eli tässä tapauksessa toimintaterapeutti antaa ratkaisuja ja uusia ilmaisutapoja käyttäessään puhetta tukevaa kommunikointikeinoa ja sitä kautta rohkaisee lasta käyttämään omaa kommunikointikeinoaan. Toimivaa keskinäistä vuorovaikutussuhdetta kuntoutuksen tuloksiin vaikuttavana tekijänä pidetään keskeisimpänä sekä asiakkaiden että ammattilaisten näkökulmasta niin kuntoutuksessa, terveydenhoidossa kuin toimintaterapiassakin (Harra 2015, 27). Toimivaa keskinäistä vuorovaikutussuhdetta tarvitsee kuntoutuksen lisäksi ihmisten kaikilla elämän alueilla kuten esimerkiksi työelämässä.

Yleensä lapset, jotka tarvitsevat puhetta tukevaa kommunikointia, tarvitsevat usein monia muitakin kuntoutusmuotoja, sillä heidän ongelmansa voivat olla laaja-alaisia. Moniammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on lapsen elämänlaadun kohentaminen. Elämänlaatuun liittyviä asioita ovat oma koti, mielekäs toiminta ja vapaa-aika sekä toisten ihmisten seurasta nauttiminen. Tärkeää on, että lapsi kokee hallitsevansa omaa elämäänsä, jolloin lapselle tulisi tunne oman elämän hallinnasta ja hän oppisi kunnioittamaan itseään ja tulisi ymmärretyksi. Erityisen tärkeää, on liittää kommunikoinnin ja kielen harjoittelu kaikkiin kuntoutusmuotoihin, joita lapsi saa. (von Tetzchner & Martinsen 1991, 109-110.) Toimintaterapiassa kommunikoinnin harjoittelu olisi hyvä liittää arkipäivän harjoittelun tilanteisiin, koska yleensä lasten kommunikoinnin ongelmat näkyvät näissä tilanteissa.

2.1 Asiakslähtöisyys lapsen ja toimintaterapeutin välisessä vuorovaikutuksessa

Asiakslähtöisen ajattelun keskiössä on ihminen. Tämän asiakslähtöisen ajattelun perusteella tulee ottaa huomioon lapsen valmiudet, joita ovat fyysiset, kognitiiviset ja tunnepuolen (affektiiviset) valmiudet. Fyysisiin valmiuksiin kuuluvat kaikki motoriset, sensoriset ja sensomotoriset valmiudet. Kognitiiviset valmiudet ovat tärkeitä oppimisen ja toiminnan suorituksen onnistumisen kannalta. Tunnepuolen valmiudet vaikuttavat henkilön motivaatioon, käsitykseen omasta itsestä ja suhteisiin muiden henkilöiden kanssa. (Cole & Tufano 2008, 27-28.) Mikäli lapsi ei tule ymmärretyksi ympäristössään, se vaikuttaa lapsen motivaatioon toimintaan osallistumisessa ja siitä suoriutumisessa.

Toiminnallinen suoriutuminen tarkoittaa henkilön, ympäristön ja toiminnan välistä vuorovaikutusta. Toimintaterapiassa on tärkeä huomioida kaikki kolme elementtiä. Toiminnallinen suoriutuminen ei ole toimivaa, jos henkilön, ympäristön ja toiminnan välisestä vuorovaikutuksesta joku on puutteellinen. (Cole & Tufano 2008, 27-28.) Mikäli henkilö ei tule ymmärretyksi tai hän ei hallitse vuorovaiku-

tuksen peruselementtejä tai hänen terapeuttinsa ei hallitse henkilön käyttämää tukiviittoma järjestelmää, toiminnallinen suoriutuminen ei ole toimivaa.

Lapsen ja toimintaterapeutin välisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön tulee olla toimiva ja lapsen toiminnallinen suoriutuminen määrittyy parhaiten yksilöllisten kokemusten perusteella. Toimintaterapeutin rooli on havainnoida ja mahdollistaa toiminta. Lapsen terapialle asetettavat tavoitteet on hyvä laatia vanhempien ja lapsen kanssa yhteistyössä, jolloin tavoitteet ovat lapsen toiminnallista suoriutumista tukevia. (Cole & Tufano 2008, 27-28.)

Lapsen sosiaalinen ja fyysinen ympäristö on osa lapsen elämää, johon kuuluu muun muassa koulu, koti ja päiväkotiki. Lapsen toimintaterapia voi toteutua terapiakäynteinä vastaanotolla, päiväkodilla, koulussa tai kotona, jolloin kommunikaatiotaitoja voidaan aktiivisemmin viedä lapsen arkeen ja sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöön. (Cole & Tufano 2008, 27-28.)

Lapsilla, joilla on kielellinen erityisvaikeus, on myös huomattavasti enemmän sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia kuin lapsilla yleensä. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 82.) Toimintaterapiassa käy lapsia, joilla on muun muassa sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia, nämä ongelmat voivat osittain johtua kielellisestä erityisvaikeudesta. Kielenkehityshäiriöisille lapsille hyvin ominaisia psyykkisiä ongelmia ovat impulsiivisuus ja levottomuus. Nämä yhdessä voivat vaikeuttaa myös lapsen ihmissuhteiden muodostusta, mikä voi johtua alhaisesta pettymyksen sietokyvystä yhdistettynä levottomuuteen. Lapsi, jolla on kielellinen kehityshäiriö, joutuu käyttämään paljon omia psyykkisiä voimavarojaan kommunikointiin ja ymmärtämiseen, mistä johtuen lapsi on jatkuvasti stressaantunut. Hänen aistinsa ovat yli virittyneitä ja hän on jatkuvassa valmiustilassa, mikä voi näkyä levottomuutena ja ärsyyntymisenä. (Sinkkonen 2000, 110–111.) Näin ollen toimintaterapeuteilla olisi hyvä olla tietotaitoa kielellisen erityisvaikeuden ongelmista ja niiden tukemisesta. Tämän lisäksi on tärkeää olla tietoinen kaikista lapsen haasteista koska terapiassa harjoitellaan ja opetellaan pulmatilanteista selviytymiskeinoja ja siten lasketaan stressitasoa.

Lapsi voi tulla toimintaterapiaan esimerkiksi sosiaalisten taitojen puutteiden vuoksi. Tällöin lapsi voi kokea itsensä ulkopuoliseksi omassa ympäristössään ja käsitys omasta itsestä voi olla vääristynyt. Sosiaalisten taitojen puute voi johtua siitä, että lapsi ei tule ymmärretyksi tai ymmärrä muita sosiaalisissa tilanteissa. Toimintaterapeutin ja lapsen vuorovaikutussuhteen onnistuminen on tällaisissa tilanteissa erityisen tärkeää, jotta lapsi saa onnistuneen vuorovaikutuksen kokemuksia. Tätä kautta lapsen itsetunto voi kohota ja rohkeus sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin muiden lasten kanssa voi kohentua. Lapsen käsitys omasta itsestään ja vuorovaikutustaidoista voi kehittyä. Toimintaterapeutin olisikin tärkeä hallita ja käyttää lapsen kanssa toimivaa puhetta tukevaa kommunikointikeinoja, kuten esimerkiksi tukiviittomia. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 90, 128.)

Toimintaterapeutti on osa lapsen sosiaalista ympäristöä. On tärkeää, että lapsen sosiaalinen ympäristö tukee lapsen kommunikaatiota ja vuorovaikutusta. Toimintaterapeutin rooli on tukea, ohjata ja antaa neuvoja lapsen sosiaaliseen ympäristöön. Näiden tukitoimien tarkoituksena on helpottaa arjessa toimimista. Lapsella olevat kommunikoinnin ongelmat aiheuttavat perheessä ja muussa sosiaalisessa ympäristössä konflikteja ja vaikeuksia, jotka voivat näkyä turhautumisena. Tilanteissa, joissa perheellä on kommunikoinnin ongelmia, turhautuminen voi johtaa hyvin vaikeisiin ristiriitatilanteisiin. On pystytty osoittamaan, että rajallisten kommunikointitaitojen ja käytöshäiriöiden välillä on yhteys. Käytöshäiriöt ovat vähentyneet kommunikointitaitojen parantuessa, jolloin lapsi pystyy kommunikoimaan ja tuomaan omia tarpeitaan paremmin esille. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 90, 128.)

Toimintaterapeutti on usein se, joka ymmärtää lasta silloinkin, kun muut eivät häntä ymmärrä. Lapsen voi olla helppo tulla terapeutin luo, koska siellä hän kokee tulevansa ymmärretyksi. Terapeutin tulee valmistautua asiakkaansa kuntoutukseen mahdollisimman hyvin. Mielestämme kielellisen erityisvaikeuksia omaavan lapsen kanssa terapeutin olisi tarpeellista käyttää puheen tukena tukiviittomia, mikäli ne helpottavat lapsen ymmärtämistä tai mikäli lapsella on tapana käyttää niitä kommunikoinnissaan. Vuorovaikutustaitoja lapset oppivat vain olemalla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Jansson-Verkasalo 2000, 262.)

Kanadalaisessa tutkimuksessa ilmenee, että sosiaaliset taidot ovat oleellinen osa lapsen merkityksellisiä toimintoja joihin he sitoutuvat. Sosiaaliset taidot mahdollistavat vuorovaikutuksen toisten lasten kanssa. Sillä on monia tarkoituksia ja se parantaa suorituksia kotona, koulussa, leikissä ja muissa tilanteissa. Tutkimuksessa todetaan, että niillä lapsilla, joilla on heikot sosiaaliset vuorovaikutustaidot aiheutuu siitä heille välittömiä ja pitkäkestoisia negatiivisia vaikutuksia. Tutkimuksessa korostetaan, että lapsi saa parhaiten mallia sosiaalisen vuorovaikutuksen tavoista ikätovereiltaan tai muilta lapsilta, mutta siihen tarvittavat taidot hän saa aikuiselta, joka voi olla esimerkiksi toimintaterapeutti. Kanadassa toimintaterapeutit työskentelevät erityyppisissä paikoissa, joissa he tukevat asiakkaiden tarpeita sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. He kuitenkin kokevat, että heiltä puuttuu arviointityökalu vuorovaikutuksen kehittämisen mittaamisessa. Sosiaalinen vuorovaikutus on koettu toimintaterapiassa yhdeksi huolenaiheeksi, muun muassa Kielhofner on sisällyttänyt kommunikoinnin ja vuorovaikutustaidot kehittämäänsä inhimillisen toiminnan malliin. (Griswold & Townsend 2012, 709 -717.)

2.2 Kuurouden huomioiminen vuorovaikutuksessa

Kuurous on yksi kommunikaatiohäiriön muoto. Yhdellä kolmannelta varhaiskuurosta henkilöstä on todettu lisäksi jokin muu vamma. Heillä voi olla tasapaino- tai koordinaatio-ongelmia, käyttäytymisen- tai tunteiden säätelyn ongelmia ja/tai kehitysvamma. Näitä ongelmia/ haasteita pyritään lievittämään toimintaterapian keinoin, koska toimintaterapeuteilla on tietotaitoa tälläisiin haasteisiin ja

pulmiin. Mikäli toimintaterapeutti voi työskennellä lapsen kanssa koulumaailmassa, on hänellä paremmat mahdollisuudet helpottaa lapsen kuntoutumista tarvittaviin taitoihin, koska koulu on paikka jossa lapsi kehittää sosiaalisia taitojaan, asianmukaisia kommunikaatiotaitoja, psykomotorista muutumista ja ryhmään osallistumista ja selviytymistaitoja, arvojen ymmärtämistä ja tulkitsemista. (Shannon & Joss 1999, 93 -99.) Toimintaterapeutti olisi suuri voimavara niille lapsille, joilla on ongelmia näillä edellä mainituilla alueilla rooleissa ja taidoissa, joita he tarvitsevat toiminnalliseen suoriutumiseen, jotka koskevat lapsen kasvua ja kehitystä. Jotta toimintaterapeutti pystyy tarjoamaan tuettua kommunikaatiomenetelmää käyttävälle lapselle terapiaa, olisi hänen tärkeää osata lapsen käyttämä kommunikointimuoto, jotta vuorovaikutus olisi mahdollisimman luonnollista.

Syntymästään kuuron lapsen ikä on kriittisin tekijä kielenkehittymiseen, synnynnäisesti kuurolapsi tulee tarvitsemaan enemmän aikaa normaaliin yhteisöön mukautumisessa. Älyllisen, psykologisen ja sosiaalisen kehittymisen kannalta kieli on ehdottoman tärkeä. Jos lapsi syntyy ilman tietoa äänistä ja puhutusta kielestä, tulisi lapselle löytää mahdollisimman pian kommunikointi keino. Valitettavan usein tällaiset lapset jotka ovat vailla kommunikointikeinoa, todetaan kehitysvammaisiksi vaikka syytä on yhteisen kielen puute. (Shannon & Joss 1999, 94.)

2.3 Viittomakieli ja viitottu puhe

Viittomakieli on puhutun kielen veroinen kieli, joka ei kuulu puhetta korvaavien ja tukevien kommunikaatiomenetelmien joukkoon. Kuulovammaiset ja kuurot käyttävät viittomakieltä äidinkielenään ja sitä on käytetty ilmeisesti yhtä kauan kuin puhuttujakin kieliä. Suomessa on käytössä kaksi viittomakieltä, suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. Ne ovat luonnollisia kieliä kuten suomen kieli, ja se poikkeaa kommunikointimenetelmistä. (Lappi & Malm 2011, 40.)

Viittomakieli on visuaalinen kieli, joka on kehittynyt kuulovammaisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa eikä se ole kenenkään keksimä kieli. Viittomakieli ei ole kansainvälinen kieli, vaan jokaisessa maassa on oma kansallinen viittomakielensä kuten puhutuissakin kielissä. Lisäksi on kehitetty kansainvälinen viittomakieli kansainvälisen yhteistyön mahdollistamiseksi (Lonka & Linkola 2011, 136).

Viittomamerkit muodostuvat käsien asennosta, liikkeestä, paikasta ja orientaatiosta. Viittoman merkitykseen vaikuttavat käsien liikkeiden lisäksi kasvojen ilmeet ja eleet sekä suun ja vartalon liikkeet. Nämä edellä mainitut asiat ovat viittomakielen kieliopillisia osia. Viittomakielessä on murre-eroja, kuten kaikissa puhutuissakin kielissä. Viittomakielet kehittyvät ja muuttuvat muiden viittomakielten, puhuttujen kielten sekä kirjoitetun kielen mukaan. (von Tetzchner 2000, 22; Shannon & Joss 1999, 97.)

On olemassa myös viittomajärjestelmiä, kuten viitottu suomi, näissä järjestelmissä viitotaan puhutun kielen mukaisessa sanajärjestyksessä. Viittomakielen hallitsevat vain harvat kuulevat ihmiset, siksi esimerkiksi kuulevien kommunikaatiohäiriöisten lasten opetuksessa käytetään paljon viitottua kieltä. Yksi syy tähän voi olla, että viittomakielistä kertovaa kirjallisuutta, jossa kielet kuvattaisiin tarkasti, on olemassa vain vähän, myös opetusmateriaalia on saatavissa niukalti. (von Tetzchner 2000, 22; Shannon & Joss 1999, 97.) Viitottua puhetta käytetään suomenkielen lisäksi myös muissa kielissä. Viitottua puhetta on kuvattu usein eleettömäksi ja ilmeettömäksi sekä sitä kuvaillaan usein kone-maiseksi kommunikoinniksi. (Shannon & Joss 1999, 97.)

2.4 Tukiviittomat ja niiden käyttö

Tukiviittomat ovat yksi tuetun kommunikoinnin muoto. Tukiviittomissa käytettävät viittomat pohjautuvat suomalaisen viittomakielen viittomiin. Tukiviittomien opetteleminen kirjoista on vaikeaa. Syy sen vaikeuteen on että viittomat perustuvat liikkeeseen ja tilankäyttöön. Tukiviittomia on vaikeaa esittää kaksikulotteisina kuvina. Tärkeää on, että tukiviittoman näkisi jonkun viittomana ja sen jälkeen viittoisi itse perässä, tällä tavalla viittoma jää paremmin mieleen. Viittomakuvat ovat kuitenkin tärkeitä muistin tukena. (Huuhtanen 2011, 29.) Tukiviittomien etuna on se, että ne ovat nopeita käyttää ja niiden käyttöön ei tarvitse apuvälineitä, lisäksi ne ovat aina mukana. (Tolvanen 2011, 110.)

Tukiviittomat ovat puhetta tukevia viittomamerkkejä, joissa käytetään viittomakielen viittomia. Viittomakielestä lainatut viittomat säilyvät, mutta viittomakielen rakenne ja kielioppi jäävät pois. Tukiviittomia käytetään puheen mukaisesti puhekielen mukaisessa sanajärjestyksessä. Puheesta viitotaan avainasemassa olevat sanat. Launosen tutkimuksessa eleistä sanoihin, viittomista kieleen: Varhaisviittomisohjelman kehittäminen, kokeilu ja pitkäaikaisvaikutukset Downin syndrooma- lasten varhaiskuntoutuksessa, hän toteaa tukiviittomien käytön edistävän puheen kehitystä (Launonen 1998, 182). Aiemmin kuitenkin kuulevien lasten on pitänyt välttää tukiviittomien käyttöä, koska niiden on pelätty haittaavan puheen oppimista, mutta tutkimukset ja käytäntö ovat osoittaneet sen turhaksi (Huuhtanen 2011, 28). Monesti kuulee väitettävän, että viittomien käyttö heikentäisi puhutun kielen oppimista. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, vaan varhainen viittomakielen käyttö on hyväksi emotionaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle. (Sinkkonen 2000, 110.)

On tärkeää antaa oikea malli tukiviittomasta, joka olisi yhdenmukainen (Huuhtanen 2011, 30). Lapsen vammasta johtuvan motorisen vaikeuden vuoksi tukiviittomat voivat muuttua ja jäädä puuttelliseksi. Siksi olisikin erityisen tärkeää, että esimerkiksi toimintaterapeutti viittoisi viittomat oikein, kuten Huuhtanen aiemmin toteaaakin. Näin tukiviittoman alkuperäinen malli pysyy oikeana mielessä ja sen viittominen voi onnistua myöhemmin oikean mallin mukaisesti, jos sitä on harjoiteltu riittävästi. Lapsi oppii oikean tavan puhua kuuntelemalla, katselemalla ja ottamalla mallia, samoin kuin suomenkielessä lapsi sanoo "kitta", emme toista sitä, vaan sanomme oikean mallin mukaan "kissa". (Korpinen & Nasretidin 2011, 60 -68.)

Tukiviittomien rinnalla on tarkoitus aina käyttää puhetta. Tukiviittomien ja puheen samanaikainen käyttö edistää puheenkehitystä ja helpottaa puheviestin ymmärtämistä. Lapsen kanssa työskentelevän henkilön, esimerkiksi toimintaterapeutin, voi olla haastavaa puhua yksinkertaisesti ja selkeästi. Sanoma yksinkertaistuu, kun siihen liitetään puheen käsitteitä selventävät ja tukevat viittomat, tällöin puhe myös yksinkertaistuu. Kommunikoinnissa käytettävät tukiviittomat voivat siis lisätä kuulevien, puhumattomien lasten ja myös aikuisten kommunikointia. Jos lapsi oppii puhumaan niin puhe yleensä syrjäyttää aiemmin käytetyt viittomat. (Huuhtanen 2011, 28.)

3 KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN

Kehittämistyö, joka tehdään projektityön vaiheiden mukaan voi sisältää ideointi-, suunnittelu-, käynnistys- ja toteutusvaiheet ja näiden lisäksi työn päättämisen, arviointivaiheen, tuotoksen käyttöönoton sekä työn testaus- ja seurantavaiheen (Niemi 2014). Projektityössä voi olla vaiheita kolmesta yhdeksään. Valitsimme työllemme seitsenportaisen projektityömallin, koska mielestämme tämä työskentelymalli sopi parhaiten työllemme. Työssämme olevat seitsemän vaihetta ovat ideointi, suunnittelu, käynnistys, toteutus, päättäminen, arviointi ja tuotoksen käyttöönotto. Jotkut projektin vaiheet ovat osittain päällekkäisiä vaiheita. Olemme kehittämistyössämme edenneet kohti tavoitteita ja lopputulosta edellä mainittujen vaiheiden mukaisesti. (Savonia-ammattikorkeakoulu 2014; Heikkilä, Jokinen ja Nurmela 2008, 57 – 58.)

Päätimme edetä työssämme projektityön menetelmällä, jotta työskentely olisi selkeämpää. Toimintamuotona projektille on useita eri määrittelyitä. Projektityöskentelyn kautta voidaan luoda erilaisia oppimis- ja kehittämismahdollisuuksia sekä uusia ja parempia toimintamalleja. Projekti on sellainen työ jolla on ennalta määritellyt tavoitteet, se suoritetaan määritellyssä aikataulussa ja se on kertaluontoinen. Projektin tulisi olla hyvin suunniteltua ja rajattua toimintaa sekä sillä tulee olla yhdessä sovitut tavoitteet, se on myös tiettyyn aikatauluun sidottu ja projektin resursseihin tulee ottaa kantaa, mitkä ovat esimerkiksi henkilöresurssit ja rahavarat. Projektityöskentelyn oletetaan olevan ryhmätoimintaa ja siinä kehitetään uutta asiaa tai tuotosta. (Pelin 2011, 31; Silfverberg 2007, 5; Viikka 2003, 47- 50.)

Työhömmme projektityöskentelyn vaiheet sopivat hyvin. Projektityöskentelyn vaiheet ohjasivat työmme etenemistä ja selkeyttivät työvaiheita ja huomioon otettavia asioita. Projektityöskentelyn vaiheiden mukaisesti rajasimme aihetta ja tuotimme tilaajallemme heidän tarpeitaan vastaavan tuotteen. Tilaaja olisi alun perin halunnut että olisimme käyneet opettamassa tukiviittomia ja tuottaneet heille oppaan tukiviittomien käytöstä. Henkilö- ja aikaresurssimme ei riittänyt opettamiseen, mutta halusimme silti tuottaa oppaan jonka avulla viittomien oppiminen voisi olla mahdollista ja helppoa. Totesimme DVD:n olevan tähän tarkoitukseen ainoa oikea vaihtoehto. Kehittämistyöllämme ei ollut varsinaisia raharesursseja, tarvittavat matka- ja kulukustannukset maksoimme itse. Olimme laatineet työllemme suunnitelman aikataulusta, tavoitteista ja työnjaosta jonka mukaan pääsääntöisesti etenimme sekä teimme alussa työllemme swot-analyysin. Työstämme jäi tilaajalle DVD lasten toimintaterapiassa käytettävistä viittomista, jota Terameri Oy saa käyttää tukiviittomien opettelemisen mutta DVD:n levittäminen on heiltä kielletty. (Paasivaara, Suhonen & Virtanen 2013, 14 – 15.)

3.1 Kehittämistyön tavoite, tarkoitus ja toimeksiantaja

Toiminnallisen oppinäytetyömme tarkoituksena oli tehdä lasten kanssa työskentelevien toimintaterapeuttien käyttöön DVD tukiviittomista ja niiden käytöstä toimintaterapiassa. Tavoitteena oli DVD:n avulla antaa tietoa tukiviittomista työssä oleville toimintaterapeuteille sekä näin tukea heidän työtään ja helpottaa vuorovaikutusta tuettua kommunikaatiota tarvitsevien lasten kanssa. Kehittämistyömme toimeksiantaja oli monipuolisia kuntoutuspalveluita tarjoava Terameri Oy. Tuottamamme DVD tulee Terameren käyttöön ja DVD tulee olemaan tukiviittomien opiskelun työväline Terameren henkilökunnalle.

Terameri Oy on monipuolisia kuntoutuspalveluita tarjoava yksityinen yritys, joka toimii Lapin ja Pohjois- Pohjanmaan alueella. Terameren palveluksessa toimii monen eri kuntoutusalan ammattilaisia, kuten toiminta-, puhe-, fysio- ja psykoterapeuteja. Terameri antaa terapia- ja kuntoutuspalveluita kaiken ikäisille ja Terameren asiakkaita ovat kunnat, kaupungit, vakuutusyhtiöt ja Kela. (Terameri Oy 2015.)

3.2 Kehittämistyön ideointi, suunnittelu ja valitut tukiviittomat

Oppinäytetyön ideointi lähti liikkeelle ajatuksesta tehdä kehittämistyö. Kehittämistyö toteutetaan yleensä ryhmässä ja ryhmän yhteisenä pyrkimyksenä on päästä tavoitteisiin, jotka ovat yhdessä asetettuja. Näihin tavoitteisiin pääsemistä helpottaa säännöllinen työn arviointi jota teimme käymisemme oppinäytetyöpajoissa prosessin aikana. Olemme huomanneet ryhmä- ja parityöskentelyn olevan meille toimiva työmuoto. Kehittämistyössä on kaksi osaa, nämä osat ovat kehitettävä asia ja kirjallinen raportti. Kehittämistyön tuotoksena voi olla jokin toiminnallinen toteutus kuten tässä oppinäytetyössä DVD. Lisäksi raportissa tulee olla kerättyä tietoperustaa sekä tuottamisen prosessi täytyy olla kirjallisesti raportoituna. (Lumme, Leinonen, Leino, Falenius & Sundqvist 2006.)

Alun perin tarkoituksenamme oli toteuttaa kirjallinen opas tukiviittomista ja niiden käytöstä toimintaterapeuteille. Työn suunnittelu vaiheessa pohdimme oppaan toteutuksen muotoa ja huomasimme että kirjallisesta oppaasta olisi vaikea opetella viittomia ja niiden tulkitsemista, koska viittomat perustuvat liikkeeseen. Lisäksi on tärkeää nähdä viittomat jonkun viittomana ja tehdä se itse perässä. (Huuhtanen 2011, 29.) Aloitimme pohtia, voisiko oppaan toteuttaa DVD- muotoon, koska näin viittomien opetelu on helpompaa.

Yhteistyökumppanimme toivoi pääasiassa lasten kanssa käytettäviä perusviittomia ja niiden tulkitsemiseen ohjeistusta. Vastasimme Terameri Oy:n tarpeeseen ja DVD sisältää tukiviittomakuvan ja mallin, kuinka se viitotaan. Aloitimme DVD:n suunnittelun tarkoituksenmukaisten viittomien pohtimisella ja muistiin kirjaamisella. Olimme yhteydessä yhteistyökumppanimme kanssa heidän tukiviittomien tarpeesta ja toiveista sähköpostitse. Saimme heiltä sanalistan heille tarpeellisista viittomista, jotka lisäsimme itse tekemäämme listaan, johon olimme valinneet sanaston sellaisista sanoista joista

olimme itse viittomakielen ohjaaja koulutuksessa aloittaneet viittomakielen opiskelun (Liite 1). Kokemuksemme mukaan viittomien opettelu kannattaa aloittaa yleisimmistä ja puheessa useimmiten käytetyistä sanoista. Substantiivit, verbit ja adjektiivit tuovat lauseisiin merkityksiä. Artikkelit, pronominit ja prepositiot ovat kielioppisanoja ja niitä käytetään kielessä eniten. (Niitemaa 2014, 140.) Tukiviittomien tarkoituksena on tuoda lauseisiin merkitys ja ymmärrys, jolloin kielioppisanat eivät ole niin merkityksellisessä asemassa. Pronominit voidaan tuottaa osoittamalla, mutta emme ole valinneet niitä tälle DVD:lle, koska olemme pitäneet merkityksellisempänä varsinaisten tukiviittomasanojen opetteluun.

Päädyimme toteuttamaan DVD:n, josta näkyy viitottava sana, tukiviittoma viitottuna ja tukiviittomakuva. Toimintaterapeutti saa DVD:ltä kolmiulotteisen ja konkreettisen mallin jolloin viittomien tulkitseminen helpottuu viittomien perustuessa liikkeeseen, tilankäyttöön ja käsimuotoon. (Malm & Östman 2000, 22 -27.) Tällä työllä haluamme helpottaa tukiviittomakuvien tulkitsemista ja niiden käytönoton kynnyksen pienenemistä. DVD:lle emme voineet sisällyttää kaikkia tukiviittomia, vaan opas on ensisijaisesti tarkoitettu tukiviittomien alkeiden opetteluun ja kuvien tulkitsemisen opetteluun.

DVD:ltä viittomien opettelu on yksi kielen oppimisen keino. Kieltä voi oppia visuaalisesti, mikä voi auttaa tukiviittomien mieleen painamisessa. Videomateriaalin avulla oppijat voivat ymmärtää helpommin ajatuksia ja käsitteitä ja nykyään käytetäänkin paljon opettamisen ja oppimisen tukena videokuvaa. Sen avulla voidaan näyttää asioita, jota muuten ei välttämättä saisi selville, kuten tässä DVD:ssä viittomien liike. (Packard & Race 2003, 92.)

Ympäristö ja arkiset tapahtumat vaikuttavat siihen kuinka lapsen varhainen sanasto kehittyy (Clark 2003, 81). Niitä sanoja joita lapset yleensä käyttävät ensimmäisinä voidaan hyödyntää tukiviittomien valinnassa. DVD:lle valitut viittomat koostuvat aakkosista, viikonpäivistä, numeroista, kuukausista, kysymyssanoista, tervehdyksistä, vuorokausi-viittomista, kehuista/ kielloista ja sää-viittomista. Nämä aihealueet lasten kanssa käytettäviin perusviittomiin valitsimme, koska ne toistuvat usein ja toimivat keskustelun aloituksessa, lisäksi ne ovat puheessa usein käytettäviä sanoja ja niillä on luontevaa aloittaa kommunikointi. Haluamme antaa toimintaterapeuteille perussanaston (Liite 1) viittomamerkeistä, jotta niiden käytön opettelu ja käyttöönotto olisi mahdollisimman helppoa. Toimintaterapiassa puhutaan lapsen ympäristöön ja elämään liittyvistä asioista, näin syntyy luontevaa puhetta joka liittyy tiettyyn teemaan ja tällä tavalla päästään yhteiselle käsite- ja ilmaisualueelle. Toimintaterapeutin ja lapsen välille muodostuu yhteinen toimintakenttä, josta mahdollistuu mielekäs ajatustenvaihto. (Laurén 2000, 19.)

Tässä työssä adjektiivit koostuvat väreistä, tunteista ja vastakohtista. Tukiviittomia käytetään pääsääntöisesti lasten toimintaterapiassa, jolloin adjektiivit ovat valittu sillä perusteella, että niitä käytetään lasten kanssa työskennellessä. Toimintaterapeutin on tärkeä ymmärtää lapsen kanssa kommu-

nikoidessaan lapsen tunnetilat, siksi pidimme tärkeänä valita mukaan tunneviittomat. Jos lapsi ei osaa ilmaista tunteitaan, se voi olla haasteena toimivan vuorovaikutuksellisen toimintaterapian toteutumiselle. Lapsille asiat saattavat konkretisoitua paremmin vastakohtien kautta, tästä syystä valitsimme myös vastakohtia. (Liite 1)

Verbit koostuvat liikkumiseen ja leikkiin liittyvistä sanoista. Olemme valinneet tähän muun muassa sellaisia liikkumiseen ja leikkimiseen liittyviä verbejä, joita olemme itse käyttäneet lasten toimintaterapiaa toteuttaessa. Terameri Oy:n toimintaterapeutit ja puheterapeutit antoivat lisäksi omia toiveita verbeistä, jotka otimme huomioon listaa tehdessämme. (Liite 1) Näitä tukiviittomia lapsi mahdollisesti käyttää sanallistaessaan viittomien kautta tunteensa ja kertoessaan toiminnastaan, nämä viittomat opittuaan toimintaterapeutti ymmärtää lasta paremmin. Toimintaterapeutti pystyy myös itse terapiaa toteuttaessaan käyttämään puheensa tukena näitä viittomia.

Substantiiveiksi olemme valinneet viittomia, joihin kuuluu perhe, paikat, kulkuvälineet, ammatit ja eläimet. Substantiivit ovat myös perussanastoon kuuluvia sanoja, jotka edesauttavat vuorovaikutuksen luomista ja viitottuna ne helpottavat kommunikointia. Sanoja on niin paljon, että teimme rajauksen näihin aihealueisiin ja supistimme esimerkiksi ammatit terapiassa käyvien lasten kanssa pääsääntöisesti työskenteleviin ammattikuntiin. Eläinviittomat otimme mukaan toimeksiantajan toiveesta, joita useampi toimintaterapeutti pyysi ja monesti lasten puheisiin liittyä esimerkiksi kotieläimet. (Liite 1) Nimi sanojen avulla lapsi ja terapeutti pystyvät keskustelemaan ymmärrettävämmin lapsen ympäristöstä ja niihin liittyvistä ihmisistä ja eläimistä terapeutin käyttäessä puheensa tukena tukiviittomia.

Arkitoimintoihin liittyvät aihealueet olemme saaneet pääasiallisesti Terameren toimintaterapeuteilta, tässä työssä ne ovat WC, ruokailu, päiväkotit ja vaatteet/asusteet liittyvää sanastoa. Viittomat niihin olemme päättäneet itse, sillä perusteella mitä näihin toimintoihin avainsanoina kuuluu ja mitä itse olemme toimintaterapiatilanteissa lasten kanssa käyttäneet. (Liite 1) Arkitoimintojen sanojen avulla terapeutit käsittelevät lasten ympäristöön ja toiminnan onnistumisen kannalta oleellisia asioita, jotka mahdollistavat lapsen arjen sujumisen.

Terapiasanastoon olemme valinneet lasten toimintaterapian sensomotoriseen välineistöön liittyviä viittomia. Papunetin sivuilla on tietoa tuetusta kommunikaatiosta ja sen kuvapankista on saatavilla laajasti tukiviittomia kuvia. Papunetissä ei kuitenkaan ole viittomakuvia toimintaterapiavälineistölle, koska terapiavälineille ei ole vakiintuneita viittomia suomen viittomakielessä. (Papunet 2015.) Olemme miettineet ja soveltaneet näille sanoille omat viittomat perustuen niiden käyttöön ja liikkeeseen, jotta viittoma olisi mahdollisimman helppo ymmärtää ja omaksua käyttöön. (Liite 1) Olemme soveltaneet nämä viittomat sen mukaan, kuin niiden toiminto suoritettaisiin. Suomalaisen viittomakielen asema on vahvistunut viime vuosina, jolloin kieli myös mukautuu palvelemaan uusia tarpeita

(Malm & Östman 2000, 16). Olemme luoneet uusia viittomia, jotta viittomakielen käyttöalue laajentuisi useammalle yhteiskuntaelämän alueille, kuten toimintaterapiaan. Nämä viittomat, joita olemme luoneet, rakentuvat suomalaisen viittomakielen rakenteista.

4 TYÖN KÄYNNISTÄMINEN JA DVD:N TOTEUTUS

Työmme lähtökohtana oli opettaa yhteistyökumppanillemme Teramerelle tukiviittomia. Terameri pyysi meiltä tukiviittomien opetusta, koska heidän henkilöstö on kokenut tarpeelliseksi tukiviittomien hallitsemisen etenkin lapsiasiakkaiden kanssa. Aikaresurssien ja pitkän matkan vuoksi emme voineet käydä paikanpäällä, joten toteutimme heidän tarpeitaan vastaavan DVD:n tukiviittomista ja niiden käytöstä. Teramereltä saatuun sanalistaan lisäsimme itse sanoja joita lapset usein puhuessaan käyttävät, kuten eläinsanoja sekä ympäristöön, ihmisiin ja toimintoihin liittyviä sanoja.

DVD eli Digital Versatile Disc on CD-levyä muistuttava, mutta sen tallennuskapasiteetti on moninkertainen. Olemme valinneet DVD:n, koska se sopii audiovisuaalisen materiaalin tallentamiseen. DVD:llä jaetaan viihdesovelluksia kuten pelejä ja sitä käytetään myös, kuten meidänkin työssämme, videokameran kuvan tallennukseen. (Keränen, Lamberg & Penttinen 2005, 293.)

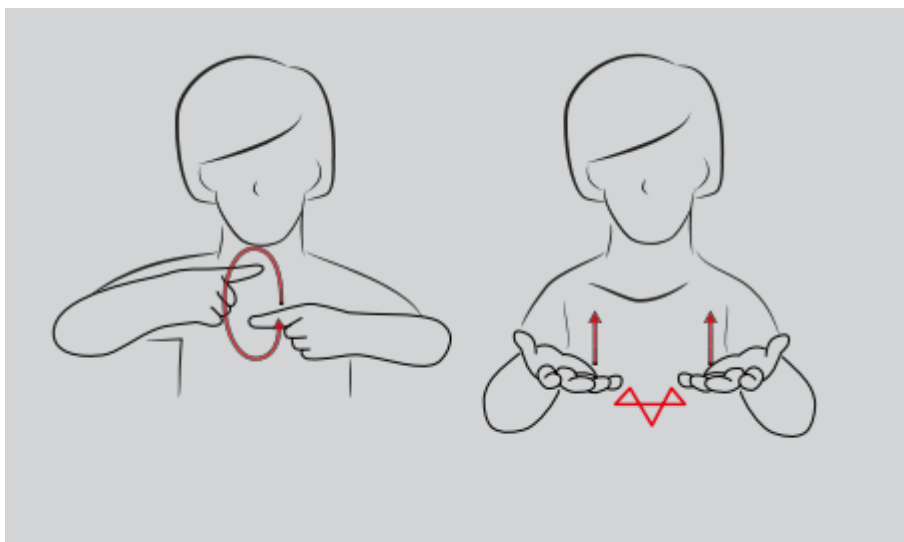
Teoriaosiota aloimme työstää työsuunnitelman pohjalta. Etsimme lähdetietoa kirjoista, internetistä, artikkeleista ja tutkimuksista, käytimme eri tietokantoja lähdeaineiston kokoamiseen. Sen jälkeen aloimme pohtia DVD:n toteutusta tarkemmin ja totesimme, ettei meillä itsellämme ole tarvittavia taitoja editoida DVD:tä. Aloimme selvittämään, löytyisikö meille yhteistyökumppania DVD:n editointiin. Otimme yhteyttä Ingman opiston media-alan opettajaan asian tiimoilta. Opettaja selvitti löytyisikö hänen opiskelijoistaan innokasta editoijaa ja sopsisiko kyseinen työ heidän kurssien sisältöihinsä. Onneksemme audiovisuaalisen viestinnän opiskelija Emmi Viisainen oli kiinnostunut yhteistyöstä kanssamme. Hän editoi kuvaamamme materiaalin pohjalta DVD:n omana työharjoittelunaan.

Me tuotimme kehittämistyönä tilaavalle taholle DVD:n tukiviittomien perusteista, työhön sisältyi myös opinnäytetyön raportti tehdystä työstä tietoperusteiseen. Teimme kehittämistyön kahdestaan ja olimme sopineet yhteiset tavoitteet työllemme, joiden mukaan veimme työtämme eteenpäin. Varsinaisessa raportissa ja opinnäytetyössämme yhdistimme projektin, kehittämistyön ja opinnäytetyön vaiheet. Etenimme työssämme vaihe vaiheelta ja arvioimme työtämme jatkuvasti. Kehittämistyön yksi tärkeä osa on altistaa työ jatkuvalla arvioinnilla ja mielestämme opinnäytetyöpajat olivat tarpeellisia ja niiden avulla seurasimme työn etenemistä ja eri vaiheita. (Niemi 2014.)

Pyrimme tässä työssämme avaamaan kuinka kuvia tulisi tulkita. Kuvien tulkitseminen voi olla niitä käyttämättömälle henkilölle vaikeaa koska, viittomakuvissa on nuolimerkkejä jotka kuvaavat viittoman liikkeen tapaa ja suuntaa. Käden, pään tai vartalon liike ja liikkeen suunta tulisi toteuttaa kuvan osoittaman nuolimerkin mukaisesti. Kyseisille nuolimerkeille on olemassa viittomakielessä määritellyt säännöt ja merkitykset, osa taas on sellaisenaan ymmärrettäviä. Nuolimerkit ovat pyritty tekemään niin että ne yhdessä kuvan kanssa ilmaisisivat tuotettavan liikkeen mahdollisimman selkeästi. (Kuu-

rojen liitto ry 1998, 13;19.) Työssämme emme kuitenkaan tarkenna nuolimerkkejä, vaan näytämme niiden mukaisen mallin viittomalla itse. Siinä kuinka kukin tulkitsee merkit, on hyvin monenlaisia tapoja ja haluaisimme tuoda tähän yhtenäisen ja oikean tavan tulkita kuvien liikkeit. Tavoittelemme työllämme, että tukiviittomia käytettäisiin oikein.

Kuvien tulkinnan helpottamiseksi suunnittelemallamme DVD:llä näkyy viitottava sana kirjoitettuna, viitottuna ja lähes aina viittomakuvana (KUVA 1). Tarkoituksenamme oli käyttää Papunetin viittomakuvia. Olimme saaneet Papunetiltä luvan käyttää heidän kuviaan työssämme (Liite 2). Olimme tehneet DVD:n suunnitelmasta kuvakäsikirjoituksen, jonka annoimme editoijalle. Kuvakäsikirjoitukselle ei ole mitään tiettyä mallia, vaan kuvakäsikirjoitusmalleja on olemassa niin monta kuin kuvakäsikirjoituksen tekijöitäkin. Kuvakäsikirjoituksen (Liite 3) tarkoituksena on toimia muistilistana kuvaustilanteessa, jotta käsikirjoituksessa suunnitellut asiat tulevat kuvatuiksi. Se voi olla sarjakuvaa muistuttava, siinä tulee näkyä videossa olevat elementit, tässä työssä kuvat ja tekstit. (Keränen ym. 2005, 188.) Kuvissa on piirrettynä nuolimerkit, josta näkee liikkeen tavan ja suunnan, jolloin kuvien tulkitseminen helpottuu. DVD:llä on viitottuna 312 viittomaa, katsottuaan DVD:n läpi ja opeteltuaan sillä esiintyvät viittomat, oppii myös tulkitsemaan kuvissa esiintyneitä nuolimerkkejä. Näin ollen viittomien opettelu itsenäisesti on helpompaa kuin kuvat on nähty jo viitottuina.

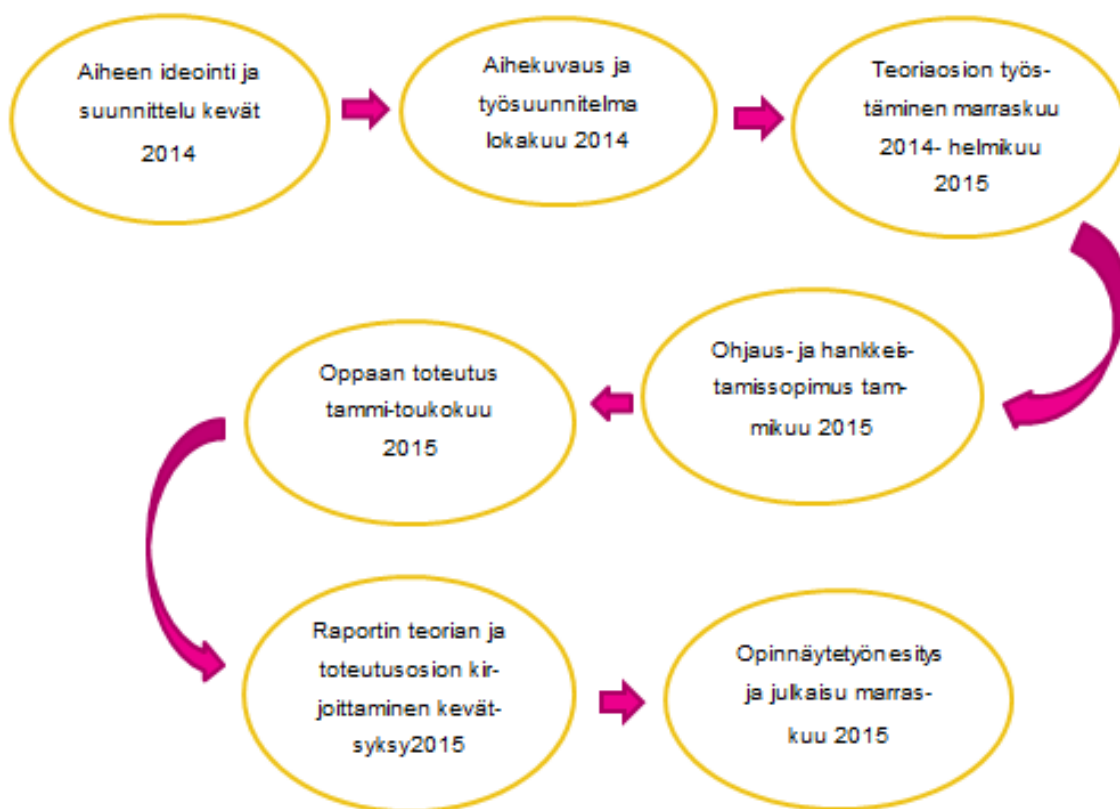

KUVA 1. Esimerkki viittomakuvasta. Emmi Viisainen muokannut alkuperäisistä papunetin kuvista. (Papunet, Kuvatyökalu 2015.)

Kuvauksissa pyrimme ottamaan huomioon kuvauksissa käytettävät puitteet. Tarkoituksenamme oli käyttää samaa vaatetusta ja luokkatilaa, jolloin valaistus, tausta ja kuvausetäisyys säilyisivät samana. Tilaresursseista johtuen emme saaneet varattua samaa tilaa kaikille kuvauspäiville, joten olemme kuvanneet videomateriaalin kahdessa eri tilassa. Tausta ja valaistus ovat säilyneet lähes samoi-

na, kuvausetäisyys on muuttunut. Mielestämme näistä ei ole merkittävää haittaa työmme kannalta. Tärkeämpää työmme kannalta on tukiviittomien selkeys ja tulkittavuus sekä kontrastiero, johon olemme vaikuttaneet mustan paidan ja valkoisen seinän erolla. Mustaa paitaa vasten myös kädet erottuvat selkeämmin.

Toteutusvaiheessa etenimme aiemmin tehdyn työsuunnitelman mukaisesti. Opinnäytetyönprosessi on kuvattu prosessikaaviolla (kuvio 1). DVD tehtiin aikataulullisista syistä helmikuun 2015 aikana, DVD:n editointi tapahtui maaliskokuun 2015 aikana. DVD:n toteutukseen vaikutti monet tekijät, jotka olivat osittain meistä riippumattomia. Olimme suunnitelleet DVD:n ulkoasun joiltakin osin erilaiseksi, joka ei ollutkaan mahdollista editoijan puolelta toteuttaa. Sisällöllisesti DVD:ltä löytyy suunnittelemamme tukiviittomat viittomakuvineen mikä oli tärkein työn lopullisessa sisällössä. Olimme suunnitelleet DVD:lle myös elementtejä joita ei ollut mahdollista toteuttaa teknisistä syistä johtuen. Editoijan kanssa tehdyn yhteistyön kautta saimme hyviä uusia näkökulmia ja ideoita toteutukseen. Onneksemme editoija oli kiinnostunut lopputyömme aiheesta ja DVD:n laadusta. Hän halusi piirtää Papunetin kuvat uudestaan selkeämpinä versioina, joihin olimme kaikki erityisen tyytyväisiä.

KUVIO 1. Prosessikaavio

Teoriaosion työstäminen aloitettiin marraskuussa 2014. Työstimme teoriaosiota kevään ja syksyn 2015 aikana. Löytämämme teorian pohjalta kasasimme teoriaosion, joka oli perustana suunnitellemme ja toteuttamallemme DVD:lle.

4.1 Käyttäjälähtöisyyden huomioiminen DVD:n toteutuksessa

DVD:tä suunniteltaessa olemme ottaneet huomioon kontrastit, jotta viittomat näkyvät videolla mahdollisimman hyvin. Viittoessa viittojalla on musta paita valkoista taustaa vasten, jolloin käsimuoto erottuu paremmin kuin esimerkiksi raidallista paitaa vasten. DVD:ssä näkyy viittomakuva, jos sellainen on ollut saatavilla papunetistä, jonka pohjalta editoijamme piirsi viittomakuvat. Näin heidän, jotka opiskelevat tältä oppaalta tukiviittomia, on helpompi oppia tulkitsemaan viittomakuvien käyttöä. Näin he oppivat myös tulkitsemaan viittomakuvien merkkejä ja viittomisohjeita ja voivat tarvittaessa etsiä Papunetistä lisää tarvittavia viittomamerkkejä ja osaavat myös tulkita löytämiään kuvia.

Viittoessamme olemme pyrkineet käyttämään huuliota koko sanan tai vähintään ensimmäisen tavun osalta. Näin viittoman merkitys esimerkiksi viittomissa poika – mies (huuliossa ”po” – ”mi”) erottuu vaikka viittomamerkki on sama. Ilmeet ja eleet ovat tärkeitä myös tukiviittomissa, jotta viittoman yhteys tunteeseen tulee paremmin esille. Ilmeet ja eleet kertovat vastaanottajalle paljon tietoa sanomasta. Tunneviittomissa olemme pyrkineet tuomaan ilmeillä viittoman merkityksen esille. Tukiviittomia käytettäessä ääneen sanojen sanominen avainviittoman aikana on tärkeää. Tukiviittomia tarvitsevat lapset eivät ole kuulovammaisia, vaan he tarvitsevat visuaalisen vihjeen (tukiviittoman) ymmärtääkseen toimintaterapeutin viestin.

Puhetta tukevaa kommunikointia tarvitsevilla lapsilla ei yleensä ole tarvetta korvata puhetta toisella kielellä vaan he tarvitsevat jonkin puhetta tukevan kommunikointikeinon tukemaan puheenymmärtämistä. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 81.) Olemme viittoneet tukiviittomat viitottun suomenkielen mukaan emmekä viittomakielen sanajärjestyksen mukaisesti. Viittomakielen lauserakenne on erilainen kuin suomenkielen lauserakenne. Toimintaterapeutit, jotka opiskelevat tältä oppaalta tukiviittomia ja niiden käyttöä, työskentelevät pääsääntöisesti suomenkielisten lasten kanssa, jotka tarvitsevat puheen ymmärtämiseen tukea. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 22.) Esimerkkinä tästä on mennä-ulos -viittoma, joka on viitottu suomen kielen mukaisesti mennä-ulos, mutta viittomakielen lauserakenteen mukaisesti se olisi viitottu ulos-mennä.

DVD:n kanteen suunnittelimme tekstin, jossa on sen käyttäjälle lyhyt ja ytimekäs tietopaketti tukiviittomista ja tukiviittomien käytöstä. (LIITE 4) Näin DVD:n käyttäjä saa tietoonsa millaisesta DVD:stä on kyse pelkän kannen perusteella.

4.2 Kehittämistyön arviointi, päättäminen ja tuotoksen käyttöönotto

Kehittämistyömme tuotos toteutettiin kevään 2015 aikana, joka oli välttämätöntä työmme etenemisen kannalta. Kesän ja syksyn aikana saimme keskittyä työn kirjallisen osuuden työstämiseen ja päättämiseen.

Raporttiosiota käytimme useaan otteeseen opponenteilla, ohjaavalla opettajalla ja ulkopuolisilla lukijoilla sekä luimme kehittämistyömme raporttiosiota läpi useita kertoja, joka oli tärkeää koska omaan tekstiin ja osittain ennalta tuttuun aiheeseen sokeutuu. Heiltä saadun palautteen perusteella työstimme raportin sisältöä ja muotoa. Palautteen saaminen työstä oli myös tärkeää, jotta työn kehittäminen oli mahdollista ja pääsimme kohti haluttua lopputulosta.

DVD:n suunnittelu vaiheessa kyselimme sanallisesti vinkkejä ja näkökulmia DVD:n toteutukseen selvaisilta ihmisiltä joilla ei ole aiempaa kokemusta tukiviittomien opettelusta. Kehitysideana suunniteltuun tuli visuaalisten vihjeiden tärkeys ja että sanan näkyminen viittoman ja viittomakuvan lisäksi olis tärkeää. Pelkkä kuva ei olisi tuonut tarpeeksi visuaalista vihjettä ja osalla katsojista olisi voinut jäädä ymmärtämättä mistä sanasta on kysymys. Mielestämme nämä ideat ja näkökulmat olivat oleellisia suunnittelu vaiheessa, koska tukiviittomat ovat meille itsellemme tuttu aihe ja emme olisi välttämättä osanneet huomioida kaikkia tärkeitä elementtejä, kuten viittomakuvan selkeys.

DVD:n toteutus vaiheessa aikataulullisten syiden vuoksi emme ehtineet käyttää DVD:tä väliarvioinnissa lainkaan. Pääsimme arvioimaan ja vaikuttamaan DVD:n toteutukseen muutamia kertoja. Pääsääntöisesti DVD:n toteutuksen editointi vaiheesta vastasi editoijamme. DVD:n laatuun vaikutti kuvauslaitteiden heikko taso, joka näkyy DVD:n rakeisuutena eikä ole HD-tasoa. Näin jälkikäteen ajateltuna yhteistyö editoijan kanssa olisi ollut hyvä aloittaa jo materiaalin kuvausvaiheessa, jolloin olisimme saaneet ammattilaisen näkökulman kuvauksien toteuttamiseen sekä asianmukaiset välineet kuvaamiseen.

Opas luovutettiin käyttöön toimeksiantajalle heidän toiveidensa mukaan. Heidän toiveidensa mukaan sovimme mahdollisesta oppaan käyttöönotto tilaisuudesta, jossa kävisimme läpi DVD:n käyttöä. Toimitimme valmiin DVD:n toimeksiantajallemme, joilta saimme palautetta DVD:mme käytettävyydestä. Myös opponenttimme sekä ohjaava opettajamme saivat katsoa DVD:mme ennen työn lopullista palautusta, jotta saisimme heiltä palautetta.

Yhteistyökumppaniltamme saatu palaute oli pääasiallisesti positiivista ja he kokevat DVD:n tulevan tarpeeseen ja todelliseen käyttöön. He kokivat DVD:n valikon olevan selkeä ja hyvin jaoteltu aihealueisiin, mutta he olisivat kaivanneet jaottelua aihealueittain, kuten pukeminen, syöminen ja niin edelleen. Viittomakuvan näkyminen viittojan vieressä toi heidän mielestään selkeyttä. Joidenkin viit-

tomien nimien alkukirjaimet eivät näy kokonaan eli asettelussa olisi ollut parantamisen varaa. He olisivat kaivanneen että viittoma olisi myös sanottu ääneen, jolloin se olisi jäänyt vielä paremmin mieleen. Sanasto oli heidän mielestään laaja mutta he olisivat kaivanneet enemmän terapiaan ja toimintaan liittyvää sanastoa. Nämä sanastot eivät tulleet esille kyselymme kautta, jota prosessin alussa pyysimme Terameren toimintaterapeuteilta. He kokivat että palautelomakkeen avulla olisi palautteen antaminen ollut selkeämpää ja he olisivat tienneet millaista palautetta haluamme. Palaute lomakkeen avulla olisimme myös saaneet laajempaa palautetta useammalta heidän terapeutiltaan.

5 POHDINTA

5.1 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus

Mielestämme lapsen toimintaterapiaprosessin kannalta olisi eettisesti oikein saada toimintaterapiaa omalla kommunikointi tavallaan. Asiakaslähtöisesti ajateltuna tukiviittomien käyttö mahdollistaa molempien ymmärretyksi tulemisen ja näin toimintaterapeutin ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde alkaa rakentua jo terapiasuhteen alusta. Lapsen saadessa onnistumisen kokemuksia toimintaterapiassa ja tulee ymmärretyksi, hänen toiminnallinen identiteettinsä vahvistuu, joka mahdollistaa toimimisen myös muissa ympäristöissä ja tukee lapsen yksilöllistä kehitystä. (Kielhofner 2008, 103- 108.) Tukiviittoma- DVD:n kautta ainakin Terameren toimintaterapeuttien lapsiasiakkaat, joilla on tukiviittomien tarvetta, saavat jatkossa tukiviittomin tuettua kommunikaatiota.

Työmme ideointi- ja suunnitteluvaiheessa aloimme pohtimaan työtämme siltä kannalta, että mielestämme kaikilla ihmisillä on oikeus kommunikointiin omalla kommunikointi tavallaan. Jokaisen ihmisen pitäisi olla tasa-arvoisessa asemassa huolimatta miten he kommunikoivat. Tekemämme DVD:n avulla mahdollistuu Terameri Oy:n lapsiasiakkaiden kommunikointi tukiviittomien avulla, mikä on eettisesti oikein.

Koko väestön elämänlaatua ja arkeen osallistumista edistää toiminta, joka on tarkoituksenmukaista ja merkityksellistä. Olisi tärkeää pohtia, kuinka tämä mahdollistuisi ja toteutuisi kaikille suomalaisessa yhteiskunnassa. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2011, 14.) Näin ollen toimintaterapiassa käyvien lasten ymmärretyksi tuleminen on erityisen tärkeää, sillä se edistää lapsen kokonaisvaltaista toimimista arjessa. Tämä kehittämistyö edistää edellä mainittua asiaa ja DVD:n avulla ne lapset, jotka tarvitsevat tuettua kommunikaatiota, pääsevät mahdollisesti paremmin osallistumaan toimintaan kommunikaation kehittymisen kautta, jolloin heidän elämänlaatunsa voi kohentua.

Ihminen on toiminnallinen olento, joka osallistuu aktiivisesti elämäänsä ja tämän taustalla on käsitys toiminnallisesta oikeudenmukaisuudesta (Hautala ym. 2011, 16). Kokemuksemme mukaan kommunikointi on iso osa ihmisen toimintaa ja ymmärretyksi tulemista. Mikäli ihminen ei tule ymmärretyksi, hänen aktiivinen toimijuutensa kärsii. Tämän olemme havainneet erityisesti niissä tilanteissa, joissa ihminen on riippuvainen toisen ihmisen avusta. Esimerkkitapauksena lapsi halusi välitunnin aikana hakea sisällä olevat jalkapallokengät voidakseen osallistua muiden lasten kanssa pelaamiseen, koulussa oli kuitenkin kiellettyä mennä välitunnilla sisälle ja lapsi yritti välituntivalvojalle viittoa haluavansa hakea kengät sisältä. Välituntivalvoja ei ymmärtänyt lasta, jolloin lapsen toiminnallinen osallistuminen estyi, koska lapsi ei päässyt osallistumaan muiden lasten kanssa pelaamiseen. Tullessamme tähän tilanteeseen tukiviittomista oli hyötyä, koska ymmärsimme lasta, hän sai jalkapallokengät sisältä ja pystyi osallistumaan peliin muiden lasten kanssa. Toivomme että tämän DVD:n kautta lasten kanssa toimivat henkilöt saavat toimintaterapeuttien kautta tietoa tukiviittomista, niiden lasten

kommunikointi helpottuu jotka käyttävät tukiviittomia kommunikoinnin tukena ja lapset tulevat paremmin ymmärretyksi ympäristössään.

Ideoidessa ja suunnitellessa työtä käytimme suomalaisen viittomakielen mukaisia viittomia, jotta ne ovat luotettavia. Kiinnitimme huomiota myös siihen, että viittomat ovat luotettavista lähteistä hankittuja. On tärkeää, että työssä käytetyt viittomat ovat suomalaisen viittomakielen mukaisia ja toimintaterapeutit oppivat yleisessä käytössä olevia viittomia. Kuvien oikeaoppisen tulkinnan kautta viittomia käytetään oikein ja toimintaterapeutit, jotka opettelevat DVD:ltä viittomia oppivat tulkitsemaan viittomakuvia oikein, jotta virheellisesti opetettuja viittomia ei leviä toimintaterapeuttien kautta lasten ja vanhempien käyttöön. Tämän lisäksi oli tärkeää, että viittomat DVD:llä ovat suomalaisen viittomakielen mukaisia, jotta toimintaterapeuteilla ja lapsi asiakkailta ja lapsen muulla sosiaalisella ympäristöllä on yhtenäinen tukiviittomisto.

DVD:ssä käytettäville toimintaterapiasanaston viittomille ei ole olemassa vakiintuneita viittomia. Osio on koottu toimeksiantajan työssä tarvitsemista viittomista sekä meidän valitsemista välineistä, joita olemme nähneet käytettävän lasten toimintaterapiassa. Olemme keksineet näille välineille viittomamerkit, jotka ovat käyttökelpoisia, koska tärkeintä on tulla ymmärretyksi lapsen kanssa. Toimeksiantajalta saadun palautteen perusteella toimintaterapiasanasto oli osio, joita he olivat eniten työssään kaivanneet. Malm ja Östman ovatkin todenneet, että kieli mukautuu palvelemaan uusia tarpeita, jolloin se laajenee useammalle yhteiskuntaelämän alueelle (Malm & Östman 2000, 16). Tämän kautta tuomme tukiviittomien tarpeellisuutta lähemmäs toimintaterapia-alaa. Olemme yhdistäneet osaamisemme molemmista ammateista (viittomakielen ohjaaja ja toimintaterapeutti) kehittäessä uusia viittomia toimintaterapia sanastolle. Työmme luotettavuutta tukee molempien alojen näkökulman huomioiminen. Toimintaterapia-alan näkökulmasta olemme huomioineet liitämällä DVD:lle lapsen toiminnallista osallistumista ja suoriutumista tukevia viittomia, lisäksi kehittämistyö tukee toimintaterapeutin työn asiakaslähtöisyyttä vuorovaikutuksen mahdollistamisen kautta.

Pohdimme työmme soveltuvuutta lopputyön aiheeksi ja koimme aluksi haastavana työn linkittämisen toimintaterapia-alaan. Työn edetessä olemme kuitenkin huomanneet aiheemme olevan toimintaterapia-alalla ajankohtainen aihe, mikä lisäsi omaa mielenkiintoamme ja intoamme viedä työtämme eteenpäin. Toimintaterapeuttiliiton valtakunnallisilla koulutuspäivillä 2015 yhtenä aiheena oli: Kommunikointi kuuluu kaikille- puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät ja selkokieli toimintaterapiassa. Kehittämistyö on siis ajankohtainen, koska työn teoria osiossa käsittelemme tukiviittomien käyttöä tuetun kommunikoinnin muotona. Vaikuttaa siltä, että kommunikoinnin tärkeyttä on alettu pohtia toimintaterapia-alalla laajemmin, mikä vahvistaa työmme ajankohtaisuutta.

Kehittämistyöllä olemme halunneet tuoda esiin tukiviittomien tärkeyttä vuorovaikutuksen onnistumisessa ja edistämisessä. Tuetusta kommunikaatiosta lapsiasiakkaiden kanssa on tehty opinnäytetöitä,

mutta ei varsinaisesti toimintaterapian näkökulmasta tai sen merkityksestä asiakaslähtöiseen vuorovaikutuksen edistämiseen. Toimeksiantajamme koki kehittämistyönä tehdyn tukiviittoma-DVD:n tärkeäksi ja juuri tämänlainen työkalu on heiltä puuttunut. Koemme onnistuneen työssämme, koska olemme pystyneet tarjoamaan toimivan tukiviittoma-DVD:n työmme tilaajalle asiakaslähtöisen vuorovaikutuksen edistämiseen.

5.2 Kehittämistyön jatkotutkimus- ja kehittämisideat

Pohdimme opinnäytetyötä aloittaessa mahdollisuutta tutkia kyselyn kautta toimintaterapeuttien tarvetta tukiviittomien/viittomakielen hallintaan. Lisäksi olisimme halunneet selvittää, kuinka paljon he työssään kohtaavat asiakkaita, jotka tarvitsevat vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä.

Kuntoutuksen ammattilaisten olisi tärkeää tunnistaa ei-sanalliset viestit ja tiedostaa vuorovaikutuksen monikanavaisuus ja sen tarjoamat mahdollisuudet erityisesti heidän, jotka työskentelevät lasten kanssa. Kuntoutuksen eri ammattiryhmien koulutukseen tulisi liittää kielellisten ja kognitiivisten taitojen lisäksi ei-sanallista erittelevää ja vuorovaikutuksen monikanavaista luonnetta työstävä osuus. (Tykkyläinen 2011, 124.) Toimintaterapeutikoulutuksen aikana olemme huomanneet olevamme ryhmässämme ainoat, jotka hallitsevat tukiviittomien käytön. Olemmekin pohtineet opiskeluiden aikana, miten tärkeää olisi, jos koulutukseemme sisältyisi kurssi tukiviittomista tai viittomakielen perusteista. Näin ollen jokaisella toimintaterapeutilla olisi valmistuessaan käsitys tukiviittomien käytöstä ja niiden tarpeellisuudesta. Aiemmin toimintaterapeuttien koulutukseen on sisällytetty tukiviittomien perusteet, yhtenä kehittämistyön jatkotutkimus ideana voisi tutkia olisiko toimintaterapeuttien koulutukseen tarpeellista sisällyttää tukiviittomien alkeiden perusteet, jotta jokainen valmistuva toimintaterapeutti saisi valmiudet itse opiskella tarvittaessa lisää viittomia. Toki tukiviittomia käyttävät toimintaterapeutit ovat marginaaliryhmä, mutta tukiviittomista voisivat hyötyä myös neurologiset asiakkaat.

Tämä kehittämistyö on opas tukiviittomien käytöstä, mutta se on vain yksi kommunikoinnin tukimuoto. Näin ollen, olisi varmasti tarpeellista saada tietoa myös muista vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä toimintaterapeuttien käyttöön. Toimintaterapeuttien työ on usein kiireistä eikä aikaa itsensä kehittämiseen ja tiedonhakuun ole mahdollista käyttää, näin ollen olisi hyvä jos esimerkiksi Suomen toimintaterapeuttiliitolla olisi nettisivuillaan saatavilla jonkinlainen tietopankki. Sieltä voisi löytyä tämän työn kaltainen opas tukiviittomista, vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä ja kommunikaation apuvälineistä, jolloin kaikilla Suomen toimintaterapeuteilla olisi mahdollista saada tarvittavat oppaat helposti haltuunsa ja heille voisi muodostua yhtenäinen tapa käyttää tukiviittomia. Tämän DVD:n pohjalta voisi tehdä laajemmankin oppaan tukiviittomista ja niiden käytöstä. Tämä työ on suunnattu lasten kanssa työskenteleville toimintaterapeuteille ja viittoma sanasto on melko suppea. Tarkoituksenamme ei ole ollut tehdä sanakirjaa viittomista, vaan antaa toimintaterapeuteille työkalu tukiviittomien opetteluun ja niiden käytön alkuun pääsyyn. Tämän tyyllisen DVD:n voisi to-

teuttaa myös aikuisten neurologisten asiakkaiden parissa työskenteleville toimintaterapeuteille, joloin sanasto olisi hieman erilainen ja painottuisi eri asioihin.

Työssämme olemme pyrkineet kehittämään toimintaterapiasanastolle viittomia, jotka eivät ole virallisia, eikä yleisessä käytössä olevia, koska kyseisille viittomille ei ole olemassa virallisia vakiintuneita viittomamerkkejä. Yksi työmme kehittämisen idea olisi viittomakielisten kanssa kehittää toimintaterapiasanastolle viralliset viittomat, jotka voisi vakiinnuttaa käyttöön. Siitä hyötyisivät niin toimintaterapeutit kuin tukiviittomia käyttävät lapsetkin.

5.3 Ammatillinen kasvu ja oppiminen

Prosessin aikana olemme kasvaneet ammatillisesti ja osaamme nyt katsoa aiheitamme ammatillisemmin. Työmme alussa suhtauduimme työhömmö vanhan ammattimme pohjalta, mikä toi omat vaikeutensa työn toteutukseen ja näkökulman muodostumiseen. Aluksi oli vaikea löytää työmme teoreettista lähtökohtaa ja pohdimme työtä liian laajasti. Aiheen rajaaminen oli haastava osa työtämme. Työn onnistumisen ja lopullisen tuotoksen kannalta oli tärkeää rajata aihe, jottei työmme teoriaosio laajentuisi liikaa ja siitä löytyisi työllemme tarpeellinen teoretieto perustellusti.

Ammatillisesti ajateltuna tiedonhakutaidot kehittyivät koko prosessin aikana huomattavasti. Mielestämme opinnäytetyöprosessin alussa ollut opastus tietokantojen käytöstä oli tarpeellinen ja opettavainen. Saimme paljon käyttökelpoisia vinkkejä ja ideoita sekä pääsimme opinnäytetyömme alkuun tiedonhaun kautta. Käytimme tiedonhaussa luotettavia tietokantoja, kuten CINAHLia, Mediciä, PubMed ja Terveystietoa sekä Savonia ammattikorkeakoulun kirjasto tietokanta Apelia. Englanninkielisen taitomme on kehittynyt kehittämistyöprosessin aikana kahlatessa läpi vieraskielisiä lähteitä. Koimme vieraskielisten lähteiden lukemisen aluksi raskaaksi ja haastavaksi, mutta työn ollessa loppuillaan koimme myös, että kielitaito alamme sanastoon on kehittynyt. Suurin osa alamme kirjallisuudesta on englanninkielistä, joten kielitaidon paraneminen helpottaa myös tulevaa työtämme.

Kehittämistyöprosessi on auttanut meitä suhtautumaan kriittisesti olemassa olevaan tietoon ja tarkastelemaan ammatillisia lähteitä kriittisesti. Prosessin alussa etsimme tietoa monista eri lähteistä, emmekä tajunneet pohtia lähteen luotettavuutta tai julkaisu ajankohtaa. Käsittelemme työssämme vuorovaikutuksen ja tukiviittomien yhteyttä, josta löysimme vähän olemassa olevaa näyttöön perustuvaa, tutkittua ja nykyaikaista tietoa. Löytämämme kirjallisuus ei usein ollut ajantasaista ja jouduimme pohtimaan onko tieto käyttökelpoista vai ei. Kielet muuttuvat jatkuvasti, kulttuuriset muutokset vaikuttavat useimmiten muutokseen. Kielen muutokset ovat hitaita tai nopeita, myös yhteiskunnan muutokset muuttavat kieltä. Nopeiden kielen osista muutokseen reagoi sanasto, mutta myös kielen muut tasot muuttuvat ajan saatossa. (Pyykkö 2014, 192-193.) Prosessin aikana pohdimme vanheneeko tällaisen asian tieto, koska kieli säilyy kuitenkin lähes samana tai muuttuu vasta pitkien

aikojen kuluessa. Lasten kanssa käytettävien tukiviittomien ja toimintaterapia sanasto kuitenkin pääasiallisesti säilyy samana, joita voi käyttää pitkien aikojen päästäkin.

Tarvittavan luotettavan tiedon löytäminen toi työlle omat haasteensa. Viittomien käyttö toimintaterapiassa on vielä melko vähäistä tai tukiviittomia käytetään vain marginaalisen ryhmän kanssa, kuten lasten toimintaterapiassa, joten artikkeleiden ja tutkimusten löytäminen aiheesta oli vaikeaa. Löysimme tietoa yleisesti vuorovaikutuksesta, mutta vuorovaikutuksesta toimintaterapiassa ja siihen yhdistettynä tukiviittomat tai vaihtoehtoiset kommunikointimuodot toi omat haasteensa tiedon hakemiselle. Opimme yhdistelemään näitä tietoja ja pohtimaan vuorovaikutuksen merkitystä ja tärkeyttä toimintaterapiassa molempien sekä lapsen että toimintaterapeutin asiakaslähtöisestä ja vuorovaikutuksellisesta näkökulmasta. Prosessimme aikana olemme pohtineet voiko työtämme käsitellä vain yhdestä näkökulmasta, koska asiakaslähtöisessä lähestymistavassa täytyy huomioida lapsen näkökulma, pohtien kuitenkin toimintaterapeutin työskentelyä lapsen kanssa ja sitä kuinka toimintaterapeutti voi tukea lapsen kommunikointia sekä heidän välistä vuorovaikutusta.

Teoriatiedon osalta kehittämistyö on kansainvälisesti pätevä, olemme käyttäneet työmme teoriaosan kokoamisessa kansainvälisiä lähteitä, jokaisessa kulttuurissa vuorovaikutus on tärkeää ja se edistää ihmisten henkistä hyvinvointia. Kehittämistyön tuotos eli tukiviittoma-DVD ei ole kansainvälisesti käytettävissä, koska jokaisessa maassa on oma viittomakielensä ja sen myötä myös viittomakieleen pohjautuvat tukiviittomat. Näin ollen tästä tukiviittoma-DVD:stä hyötyvät ne, jotka tarvitsevat suomalaista tuettua kommunikaatiota.

Prosessin aikana idea kehittämistyön toteuttamisesta kehittyi paperisesta tukiviittomaoppaasta DVD oppaaksi. Kumpikaan meistä ei kuitenkaan hallitse editoimista, joten tarvitsimme ulkopuolisen editoijan. Koimme ulkopuolisen editoijan erittäin hyväksi lisäksi työllemme, koska saimme häneltä paljon vinkkejä ja ideoita DVD:n lopulliseen toteutukseen liittyen. Editoija oli myös taitava piirtäjä, joten saimme DVD:lle itse piirretyt kuvat, jotka olivat selkeämpiä ja yhtenäisivät DVD:n yleisilmettä. Koimme myös moniammatillisuuden rikkautena työssämme. Mikäli olisimme itse editoineet DVD:n, olisi DVD:n laatu ja kokonaisilme olleet huomattavasti heikompi tasoisia. Opimme moniammatillisesta yhteistyöstä lisää, ja hyödynsimme yhdistämällä molempien alojen ammattitaitoa toteuttaessa DVD:tä. Mikäli DVD olisi toteutettu ainoastaan terveysalan ammattilaisten kanssa, olisi siitä luultavasti tullut laadultaan heikompi.

Ohjaavan mallin tai viitekehyksen löytäminen oli haastavaa. Mielestämme emme täysin pystyneet siirtämään työtämme yhteen malliin tai viitekehykseen, pääsääntöisesti työtämme on ohjannut kanadan malli. Sen lisäksi työhömmme on vaikuttanut inhimillisen toiminnan malli. Mallit ovat keskenään hyvin samankaltaisia, mikä toisaalta sopii työllemme ja antaa työllemme laajempaa sisältöä ja mahdollisuutta tutkiskella ja tarkastella sen sisältöä useammasta eri näkökulmasta. Mallit yhdessä ohjaa-

vat työtämme laajemmin ja antavat työllemme tarvittavaa pohjaa. Mallien avulla olemme tarkastelleet työmme sisältöä yksilön, ympäristön ja toiminnan kautta. Olemme ottaneet huomioon yksilön tahdon, totumuksen ja toiminnallisen pätevyyden. Toiminnallinen pätevyys voi muodostua lapselle toiminnan, kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen keskiössä, jos lapsi saa onnistumisen kokemuksia kun hän tulee ymmärretyksi. Tällöin lapsi uskaltautuu mahdollisesti luomaan vuorovaikutusta laajemmin esimerkiksi oman ikäistensä kanssa sekä muiden ihmisten kanssa, jolloin toimintaterapian idea ja ydin olisi saavutettu, varsinkin jos lapsi on tullut toimintaterapiaan tavoitteena sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen kehittyminen.

Opimme prosessin aikana käyttämään nykYTEKNOLOGIAA hyväksemme ja käytimme työn tekemiseen muun muassa Google Drive ohjelmaa ja Skypeä, joiden välityksellä työn tekeminen onnistui huolimatta pitkistä välimatkoista. Työelämä edellyttää uusien taitojen ja itsensä jatkuvaa kehittämistä. Tämänlainen työskentelytapa antaa valmiuksia työelämään, koska yhä useammin käytetään nykYTEKNOLOGIAA hyväksi työn helpottamiseksi ja työajan säästämiseksi. Lisäksi työelämässä käytävät koulutukset tapahtuvat usein osittain etäkoulutuksina. Työn tekemistä helpottivat myös tarpeeksi huolellinen suunnitelman ja välitavoitteiden laatiminen, joiden avulla etenimme työssä vaihe kerrallaan kohti päämäärää. Opinnäytetyöprosessi on pitkä, jonka vuoksi huolellinen aikatauluttaminen on tärkeää. (Pelin 2011, 31; Silfverberg 2007, 5; Vilkkä 2003, 47- 50.) Työn pariin palaaminen oli haastavaa, jos työskentelyyn tuli pitkiä taukoja. Toisaalta taukojen aikana työhön löytyi uusia näkökulmia, mikä voi myös osaltaan edistää työn etenemistä.

Toinen meistä oli kansainvälisessä vaihdossa, josta oli hyötyä työmme kannalta, sillä se tapahtui täysin uudessa kulttuurissa eikä kieli ollut yhteinen. Aluksi oli haasteellista luoda vuorovaikutussuhde lapsen kanssa, koska ei ollut yhteistä kieltä. Jo muutamien yhteisen kielen sanojen avulla pystyi huomattavasti parantamaan vuorovaikutussuhdetta, jolloin pystyi paremmin ohjeistamaan ja kertomaan toiminnan kulkua ja merkitystä. Oman kokemuksen kautta huomasin vuorovaikutussuhteen rakentumisen merkityksen toimintaterapiasuhteen alkamisessa ja sen aikana. Sitä kautta pohdimme yhdessä kehittämistyön tärkeyttä toimintaterapian näkökulmasta.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

CLARK, E. V. 2003. First language acquisition. Cambridge: Cambridge University Press.

COLE, B. & TUFANO, R. 2008. Applied Theories in Occupational Therapy. A Practical Approach. Slack Incorporated.

FROM, K. & KOPPINEN, L-M. 2012. Menossa mukana- tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä. PS-kustannus opetus 2000.

GRISWOLD, L.A. & TOWNSEND, S. 2012. Assessing the sensitivity of the Evaluation of Social Interaction: Comparing Social Skills in Children With and Without Disabilities. The American Journal of Occupational Therapy, 66 (6), 709-717.

HAUTALA, T., HÄMÄLÄINEN, T., MÄKELÄ, L. & RUSI-PYYKÖNEN, M. 2011. Toiminnan voimaa- toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita Prima, 14 -16.

HARRA, T. 2015. Terapeuttinen yhteistoiminta. Asiakkaan osallistamisen mahdollistaminen toimintaterapiassa. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino, 27-28.

HEIKKILÄ, A., JOKINEN, P. ja NURMELA, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämiss- hankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

HUUHTANEN, K. 2011: Kommunikointi elein ja viittomin. HUUHTANEN, K. (toim.): Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 28.

JANSSON-VERKASALO, E. 2000. Terapeuttisuus kommunikaatiohäiriöisten kuntoutuksessa. Kommunikonin häiriöt - Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen peusteita. toim. LONKA, E. & KORPI-JAAKKO- HUUHKA, A.-M. Helsinki. Palmenia-Kustannus.

KEMPPINEN, P. & ROUVINEN-KEMPPINEN, K. 1998. Vuorovaikutuksen aarrearkku. Vinkkejä kasvat- tajille. Vantaa: Kannustusvalmennus P. & K. Oy.

KERÄNEN, V., LAMBERG, N. & PENTTINEN, J. 2005. Digitaalinen media. Porvoo: WS Bookwell.

KIELHOFNER, G. 2008. Model of Human Occupation. Theory and application. Fourth edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 103-108.

KORPINEN, L. & NASRETDIN, F. 2011. Artikulaatio ja äännevirheet. Teoksessa: LONKA, E. & KORPI-JAAKKO- HUUHKA, A.-M. (toim.) Kommunikonin häiriöt - Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Palmenia-Kustannus, 60-68.

KUUROJEN LIITTO RY. 1998. Suomalaisen viittomakielen perussanakirja. Helsinki. Kuurojen liitto ry, kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

LAPPI, P. & MALM, A. 2011: Suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. HUUHTANEN, K. (toim.): Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

LAUNONEN, K. 1998. Eleistä sanoihin, viittomista kieleen. Varhaisviittomisohjelman kehittäminen, kokeilu ja pitkäaikaisvaikutukset Downin syndrooma- lasten varhaiskuntoutuksessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 182.

LAURÈN, C. 2000. Kielten taitajaksi – kielikyöpy käytännössä. Jyväskylä: Atena kustannus oy, 19.

LONKA, E. & LINKOLA, H. 2011. Kuulovammaisen lapsen kuulon, kielen ja kommunikaation kuntoutus. Teoksessa: LONKA, E. & KORPIJAAKKO- HUUHKA, A.-M. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt - Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Palmenia-Kustannus, 136.

LUMME, R., LEINONEN, R., LEINO, M., FALENIUS, M. ja SUNDQVIST, L. (toim.) 2006. Monimuotoinen/toiminnallinen opinnäytetyö. Virtuaali ammattikorkeakoulu [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2015-06-03.] Saatavissa: <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html>

MALM, A. & ÖSTMAN, J-O. 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa: MALM, A. (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Pieksämäki: Finn Lectura, 16, 22 -27.

NIEMI, P. 2014. Kehittämishankkeen vaiheet. [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2015-06-04.] Saatavissa: http://www.oppilaanohjaus.fi/kehittamishankkeen_vaiheet.php

NIITEMAA, M-L. 2014. Kuinka vieraankielen sanoja opitaan ja opetetaan. Teoksessa: PIETILÄ, P. & LINTUNEN, P. (toim.) Kuinka kieltä opitaan. Opas vieraankielen opettajalle ja opiskelijalle. Tallinna: Gaudeamus Oy, 140.

PACKARD, N. & RACE, P. 2003. Käytännön vinkkejä opetustyöhön. Yrityssanoma, Hamina, 92.

PAPUNET. 2015. Kuvapankki. [Viitattu 2015-10-16.] Saatavissa: http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/luokka/299?field_stockimage_type_tid%5B%5D=181

PAASIVAARA, L., SUHONEN, M. ja VIRTANEN P. 2013. Projektijohtaminen hyvinvointipalveluissa. Helsinki: Tietosanoma OY.

PELIN, R. 2011. Projektihallinnan käsikirja. Keuruu: Otavan Kirjapaino OY.

PYYKKÖ, R. 2014. Kulttuuri kielenopetuksessa. Teoksessa: PIETILÄ, P. & LINTUNEN, P. (toim.) Kuinka kieltä opitaan – opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle. Tallinna: Gaudeamus Oy

RAUTAKOSKI, P. TUOVINEN, S. ja RAJALA, P. 2007. Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Vuorovaikutuksen tukeminen. (toim.) ARO, T. SIISKONEN, T. ja AHONEN, T. 2007. Juva: PS-kustannus.

SAVONIA-AMMATTIKORKEAKOULU 2014. Opinnäytetyö (amk-tutkinnot) [verkkosivu]. [Viitattu 2015-06-03.] Saatavissa: <https://reppu.savonia.fi/opinnaytetyo/Sivut/default.aspx>

SHANNON, S. & JOSS, D. 1999. Deafness and hearing loss- a global health problem. Occupational therapy department, Worcester State College, USA.

SILFVERBERG, P. 2007. Ideasta projektiksi. Projektinvetäjän käsikirja. Konsulttitoimisto Planpoint Oy. Työministeriö. [Viitattu 2015-06-03.] Saatavissa: <http://www.mol.fi/esf/ennakointi/raportit/pvopas.pdf>

SINKKONEN, J. 2000. Viittomakielen merkitys kuuron lapsen kehityksessä. toim. MALM, A. Viittomakieliset Suomessa. Pieksämäki. FinnLectura.

Suomen Toimintaterapeuttiliitto 2012. Saatavilla: <http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/toimintaterapia.html>

TERAMERI OY. Terameri [verkkosivu]. [Viitattu 2015-06-03.] Saatavissa: <http://terameri.com/terameri/>

von TETZCHNER, S. & MARTINSEN, H. 1991. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

TOLVANEN, L. 2011. CP-vamman vaikutus puheeseen, kieleen ja kommunikaatioon. Teoksessa: LONKA, E. & KORPIJAAKKO- HUUHKA, A.-M. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt - Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Palmenia-Kustannus, 110.

TYKKYLÄINEN, T. 2011. Ei-sanalliset keinot lasten vuorovaikutuksessa. Teoksessa: LOUKUSA, S. & PAAVOLA, L. (toim.) Lapset kieltä käyttämässä - Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Juva: PS-Kustannus, 121.

VILKKA, H. ja AIRAKSINEN, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

KUALÄHTEET

Viittomakuvakommunikointi. 2015. Papunet. [viitattu 6.10.2015]. Saatavissa:

<http://papunet.net/materiaalia/viittomakuvia-aihepiireittain> ,

http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/luokka/299?field_stockimage_type_tid%5B%5D=181

LIITE 1: TUKIVIITTOMA LISTA

AAKKOSET (28)

NUMEROT (1-10)

VIIKONPÄIVÄT (7)

KUUKAUDET (12)

KYSYMYSSANAT (8)

- mitä
- miksi
- missä
- milloin
- kuka
- kuinka
- monta
- kenen

TERVEHDYKSET (5)

- hei
- huomenta
- päivää
- näkemiin
- tervetuloa

VUOROKAUDEN AJAT (5)

- aamu
- päivä
- iltapäivä
- ilta
- yö

Sää (8)

- ilma
- sade
- tuuli
- kylmä
- kuuma
- pilvistä
- lumi
- aurinko

KEHUT/KIELLOT (11)

- hyvä
- hienoa
- katso
- kuuntele
- hiljaa
- ei saa
- lopeta / lopeta!
- kiitos
- ole hyvä
- odota

ADJEKTIIVIT (34)

- värit
- punainen
- sininen
- keltainen
- vihreä
- musta
- valkoinen
- harmaa
- oranssi
- pinkki
- violetti
- tumma
- vaalea
- tunne
- iloinen
- surullinen
- hämmästynyt
- väsynyt
- harmistunut
- hermostunut
- nälkäinen
- janoinen
- masentunut
- tylsistynyt
- pelokas
- ujo
- tarmokas
- sairas
- terve
- tyytyväinen
- vihainen
- yksinäinen
- tuskainen
- ahdistunut

VASTAKOHDAT (21)

- iso - pieni
- paljon - vähän
- pitkä - lyhyt
- paksu - ohut
- kaukana - lähellä
- kylmä - kuuma
- asia/kuuma tunne
- enemmän - vähemmän
- aloittaa - lopettaa
- haluta - ei halua (halu-
atko - en halua)
- helppo - vaikea

VERBEJÄ (35)

- juosta
- kävellä
- istua
- seisoa
- pyöräillä
- hiihtää
- luistella
- puhua
- laulaa
- nauraa
- itkeä
- huutaa
- ostaa
- maksaa
- pyytää
- antaa
- ottaa
- leikkiä
- pelata
- kiivetä
- rauhoittaa
- nukkua
- herätä
- syödä
- mennä ulos
- siivota
- pukea
- rakentaa
- kirjoittaa
- piirtää
- lukea
- laskea numeroita / las-
kea mäkeä
- haluta
- auttaa

SUBSTANTIIVIT (64)

Perhe

- tyttö
- poika
- mies
- nainen
- äiti
- isä
- vanhemmat
- sisko
- veli
- mummo
- pappa

Paikat

- koti
- koulu
- päiväkot
- kauppa
- kirjasto
- sairaala
- kirkko
- linna
- jumppasali

Kulkuvälineitä

- auto
- linja-auto
- rekka
- juna
- lentokone
- laiva
- ambulanssi
- pyörä

Ammatteja

- ammatti
- lääkäri
- toimintaterapeutti
- fysioterapeutti
- puheterapeutti
- opettaja
- avustaja
- ohjaaja

Eläimet

- eläin
- koira
- kissa
- hevonen
- poni
- lehmä
- lammas
- possu
- kana
- kukko
- sammakko
- lintu
- perhonen
- kala

- jänis/pupu
- hiiri
- karhu
- kettu
- susi
- leijona
- elefantti
- tiikeri
- kirahvi
- käärme
- apina
- gorilla

ARKISANASTOA (54)

WC

- paperi
- saippua
- käsienpesu
- vesihana
- pissa
- kakka
- roskakori

Ruokailu

- lusikka
- haarukka
- veitsi
- lautanen
- lasi
- maito
- vesi
- mehu
- leipä
- voi
- peruna
- riisi
- makaroni
- liha
- kala
- kana
- salaatti
- purukumi
- karkki
- keksi

Päiväkot

- vuoro
- vaihto
- noppa
- lautapeli
- nukke
- pallo
- lego
- aamupiiri
- kerho
- ryhmä
- lisää

Vaatteet/asusteet

- vaatteet
- paita
- housut
- alushousut
- sukka
- takki
- lippalakki
- pipo
- kengät
- hanskat
- vetoketju
- napit
- kuulokoje
- silmälasit
- kaulaliina

TERAPIASANASTOA (10)

- terapia
- liukumäki
- mahalauta
- puolapuut
- köysi
- putki
- tasapaino
- keinu
- pussikeinu
- rengaskein

LIITE 2: PAPONETIN LUPA KÄYTTÄÄ TYÖSSÄ HEIDÄN KUVIAAN

Maija Ylätupa <maija.ylatupa@kvl.fi>

to 27.3.2014 10:41

Inbox

Vastaanottaja:

Ella E Kaikkonen;

Essi E Kosunen;

Kopio:

'Sami Älli' <sami.alli@kvl.fi>;

Hei Essi ja Ella!

Kiitos yhteydenotosta. Kiva kuulla, että olette tekemässä opinnäytetyötä viittomista. Voitte toki käyttää **Papunet**in kuvapankin viittomakuvia siinä, kunhan mainitsette kuvien lähteen. Kuvien lähdemerkinnästä on tietoa **kuvapankin** yhteydessä, mutta kopioin tekijänoikeuksiin sekä lähdemerkintöihin liittyvän tekstin myös tähän viestiin.

Voitte myös katsoa, miten muissa opinnäytetöissä nuo lähdemerkinnät on toteutettu. Tässä yksi esimerkki: <http://papunet.net/tietoa/amk-opinnaytetyo-sanna-leena-koivisto-anne-haaksluoto-2013>

Julkaisemme mielellämme opinnäytetöitä sivuillamme, joten otattehan yhteyttä, kun työnne on valmis.

terveisin Maija

Maija Ylätupa
verkkotoimittaja
Papunet-verkkopalveluyksikkö
Kehitysvammaliitto ry
www.papunet.net
maija.ylatupa@kvl.fi
gsm 040 533 7321

Tekijänoikeudet

Papunetin kuvapankin ja kuvatyökalun kuvat on lisensoitu **Nimeä-Epäkaupallinen-JaaSamoin** -lisenssillä. Tämä tarkoittaa sitä, että kuvien käyttö kaupallisiin tarkoituksiin, esim. myytävissä painetuissa tuotteissa, on kielletty. Epäkaupallisissa tarkoituksissa kuvia saa käyttää ja jakaa, kunhan kuvan alkuperäinen lähde on mainittu.

Kuvia saa myös muokata, esimerkiksi rajata, värittää tai yhdistää kaksi kuvaa. Tällöin on alkuperäisen tekijän ja lähteen lisäksi mainittava, että kuva on muokattu versio alkuperäisestä. Muokattujen kuvien käyttöön pätevät samat rajoitukset kuin alkuperäisiin.

Valokuvien, piirroskuvien ja viittomakuvien alkuperäisenä lähteenä on mainittava Papunetin kuvapankki, www.papunet.net ja kuvan alkuperäinen tekijä.

Kuvan alkuperäinen tekijä löytyy kunkin kuvan tiedoista.

Esimerkki lähteen merkitsemisestä:

Kuva: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Päivi Honkonen

Kuvien lähteet

Valokuvat: Papunetin kuvapankki

Piirroskuvat: Papunetin kuvapankki

Viittomakuvat: Papunetin kuvapankki

Sclera-piktogrammit: www.sclera.be

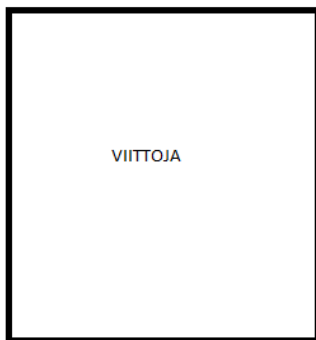
Mulberry-kuvat: **Paxtoncrafts Charitable Trust**

ARASAAC-kuvat: **ARASAAC**

LIITE 3 KUVAKÄSIKIRJOITUS

KUVAKÄSIKIRJOITUS

SANA KIRJOITETTUNA

VIITTOJA

VIITTOMAKUVA

LIITE 4: DVD:N SAATETEKSTI

Tukiviittomien rinnalla on tarkoitus aina käyttää puhetta. Tukiviittomat ovat puhetta tukevia viittomamerkkejä, joissa käytetään viittomakielen viittomamerkkejä. Tukiviittomia käytetään puheen mukaisesti puhekielen mukaisessa sanajärjestyksessä. Puheessa käytetään tukiviittomina avainasemassa olevia sanoja. Tässä esimerkkilauseessa avainsanat ovat alleviivattuna: "Haluatko mehua vai vettä?"

DVD:n tarkoituksena on antaa työkalu toimintaterapeuteille tukiviittomien käytön harjoitteluun ja tukiviittomakuvien tulkitsemiseen, lisäksi voit itse täydentää tarvittavia viittomia esimerkiksi papunet.net -sivulta. DVD:llä näet viittomakuvan ja viittoman liikettä osoittavat symbolit. Helpottaaksemme viittomakuvien tulkitsemistä, olemme viittoneet lasten parissa työskentelevän toimintaterapeutin näkökulmasta mielestämme tärkeitä viittomia.

DVD:n lopussa on terapia viittomia, jotka olemme itse kehitelleet mahdollista tarvetta ajatellen. Kyseisille sanoille ei ole olemassa vakiintuneita viittomamerkkejä.

Tekijät: Ella Kaikkonen ja Essi Kosunen Editoinut: Emmi Viisainen

Kuvat: Papunetin alkuperäiskuvista muokannut Emmi Viisainen (Papunet, kuvatyökalu 2015.)